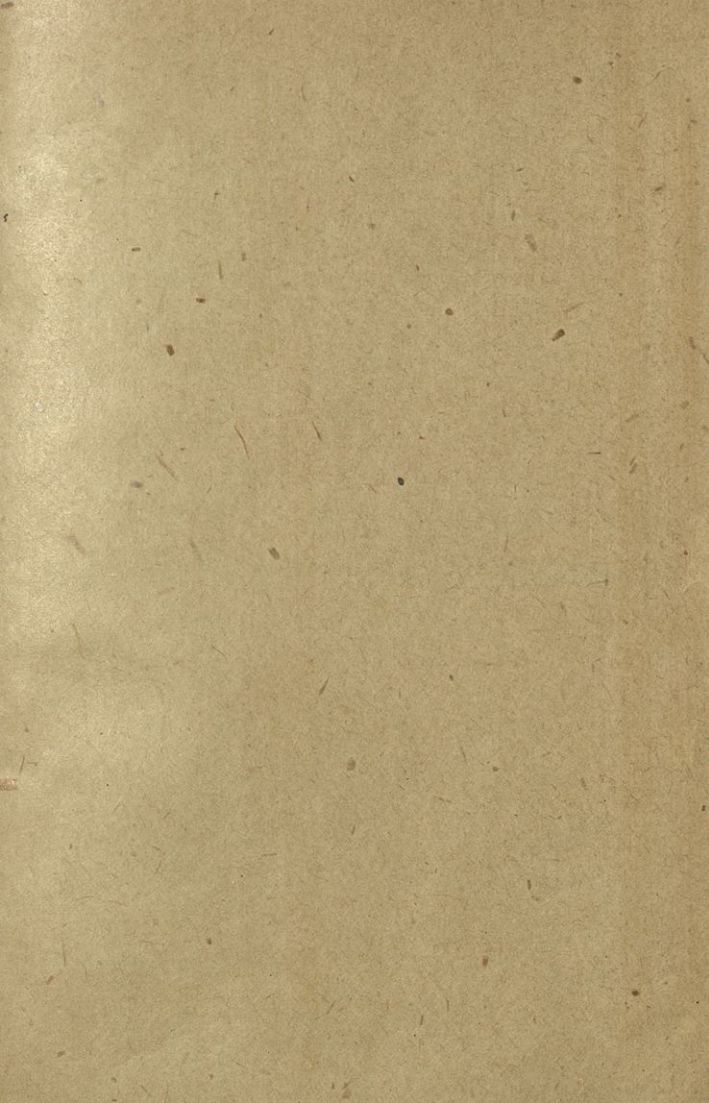

45171

L 460

GRAŽINA

HISTORIČNA PESEM

A. N. MICKIEWICZA.

CIGANI

PRIPOVEDNA PESEM

A. S. PUŠKINA.

PREKLAD

M. A. TRNOVCA.

V GORICI, 1909. LETA.
TISK IN NAKLADA G. T. A. GABRŠČEKOVE.

GRAŽINA

historična pesem.

Adama N. Mickiewicza.

Prevedel

M. A. Ternovec.

V Gorici 1909. leta.

Tisk in naklada »Goriške tiskarne« A. Gabrščekove.

45171

Le v skupni moči najdemo rešitve.

Vrsta 314.

Prejeto od urada
za upravljanje imovine
upornikov

030004718
LD=4062511

Vvod.

Pripovedna ta pesem opisuje krvavo epizodo iz dolgotrajnega vojevanja med Križaki in Litvini. Na prvi pogled ni prav lahko umevna; v njeno objasnjenje naj pomagajo ti-le podatki:

Za Poljskega kralja Vladislava II. (pred pokrščenjem imenovanega Jagelo) vladal je na Litvi v svojstvu velikega kneza njegov brat Skirgelo Olgerdovič. Pomočjo Križakov vrgel je tega s prestola njegovega strica sin Vitold Kejstutovič. Vitold je potem sam zavladal na Litvi in je tam vladal do svoje smrti 1430. leta. Med velikim knezom in udeleznimi knezi ni bilo vedno odkritosrčnega prijateljstva, ker je prisvajal si prvi nad poslednjimi boljinbolj samovladarskih močij.

Udelni knez Litavor priženil si je bil z Gražino, hčerjo imenitnega boljarja, prostranih zemelj na Lidskem, katerih mu pa veliki knez Vitold ni hotel prepustiti. Da pride v posest istih in Lidske sploh, stopil je Litavor tajno v zvezo s Križaki, ki so teda „vero mirú in ljubezni“ ognjem in mečem vtepali v poganke glave sosednjih Litvinov in Slovanov. Križaki so mu poslali zbor vitezov za namerjano vojno. Ali, o tem doznava junaška žena Litavorja, nadleguje svojega moža s prosbami, da ne bi pod-

huskoval bratov zoper brate in da ne bi se okoriščal s pomoči Nemcev. Kedar se Litavor ni podaval, ukazala je ona na lastno roko odpraviti nemške posle z razžaljivimi besedami. Razžaljeni Nemci obračajo sèdi svojo vojsko proti Litavorjevemu gradu; Litvini oborožavajo se na vojno, Litavor pa spi na gradu, na njegovem mestu odeva vojniško mu opravo Gražina in vodi vojsko na vojno. Zatekli so Nemce v gozdu, vnela se je krvava bitva, v kateri Gražina, težko ranjena, pada na zemljo. V poslednjem trenutku javi se Litavor; on nagiblje skledo zmage na stran Litvinov, ukazuje prenesti Gražino na svoj grad in je umrl poleg nje v plamenih gromače.

Glavni polet te pesmi ni le historično dejanje, temuč, kakor pravi g. Mecherzynski, vestno opisavanje razmer in narodnega mišljenja in sploh karakteristično opisavanje časa, v katerem se godi dejanje, ki je predmet pesmi. Stil Gražine odgovarja predmetu. V vsem poematu caruje star jezik, posnet iz kronik in starih pesmi. Jezik je trd kakor so bila trda srca onih mož, ki jih opisuje, pa je vendarle lep in živopisen. Pred epohalnim pesnikovim delom „Pan Tadeusz“ ali „Ostatni zajazd na Litwie“ smatrali so vsi Gražino za najlepši njegov pesmotvor.

Moj prevod ni dosloven, pa tudi biti ne more. Temč je iskati uzroka ponajveč v rimah, našim ne vedno enakih, saj si ne moreš pomagati v našem jeziku z rimami na pr. chłodzi (hladi) in w powodzi (v povodnji), noga in droga (cesta), dłonie in ku obronie (dlaní in k obráni), goni in zwoni (góni in zvoní), głowa (glava) in surowa itd. Moj prevod je le bled odsvit iz-

virnika in ako hočeš uživati vso lepoto te pesmi, čitaj jo po poljski. — Izogibal sem se pa v svojem prevodu vsega, kar nas boljbolj oddaljuje od priprostega našega naroda žive govorice (edino zanesljive naše slovnice) in od živega in knjižnjega jezika vseh drugih Slovanov. Izlasti čuval sem se torej a) vseh slovniških nestvorov, na pr. bližnjik (namesti bližnji), nekaternik (nam. nekateri), izid (nam. izhod), nagon (nam. nagib), pogin (nam. poguba), umetnija (nam. umetnost), živinski zdravnik (nam. živino zdravnik ali zdravnik za živino), nadnadzornik (nam. viši nadzornik) itd., b.) ne umestnega rabljenja nekih predlogov in prislovov, na pr. pri, pod, pred, k, za, raz, kot, kakor, nego (skrajšano: no) in c.) neslovanskega vezanja dovršnega glagola s pomožnim glagolom „biti“ v izražanje bodočnosti.

Kar se dostaje naglasa pojedinih besed, mero-dajen mi je bil govor priprostega naroda kakor sem ga slišal po raznih predelih slovenskega ozemlja med Muro na Ogerskem in Idrijo (Judrio) na Beneškem, v dvombah pa dr. Pleteršnikov slovensko-nemški slovar.

Historične in druge stvari primerne приметbe nahajajo se v pripisih koncem pesmi.

Morda izpodbodem katerega pravih naših pesnikov, da nam presadi na knjižnje naše polje divno kako cvetico iz bogate in klasične poljske slovesnosti; s tem bo plačen ves moj trud, ki sem ga imel z nevsakdanjim tem delcem.

Na *Golicinovci* 1909. spomladi.

Prekladavec.

Pesmotvor.

Čemdalj temnejše, sever hladno veje,
V dolinah megle, nebom luna plava,
V oblakov črnih skriva se odeje,
Le redko izza istih pogledava;
Ves kraj podoben je podzemni jami,
Nebó pa je podobno izbi v hrami,
A luna oknu, koder dan nastava.

Starinski grad na Novograjskih rebrih
Dozdeva se pozlačen v lune blesku;
Po nasipinah z drna, sinjem pesku
Prelamlja senca se v orjaških stebrih
Padaje v rove, kder globoka voda
Pod zelenjavim plaščem plesenj gloda.

10

Zagrebli ognje, v sènjih spi gradišče,
Le po nasipih, po tvrdeljah straže
Budé večkratnim geslom taborišče;
Vtem nekaj z dalje se na pol prikaže:
Vrvé ljudjé nekaki po livadah,
Za vsakim senca mrkla se proteže,
Hité, na konjih pač jim pot odleže
In se svetlé, to možki so v čeladah.

20

Zahrže žrebec, zažvenči podkova :
Trijé konjnici jahajo kraj rova ;
Stopivši s konja prvi njih zaviče
In prvič, drugič, tretjič v rog zakliče.
Stražár mu rogom odgovarja z grada ;
Zapàh zrožlja, zasveti plamenica,
Grčí z vrvjo navita vretenica
In vzvodni most na blazinišče pada.

Na podkev žvenk se straža približava, 30
Da vidi zbliza može in njih stroje ;
Na prvem moži taka je oprava,
Ki rabi Nemcu, kedar gre na boje :
Na beli čapci križ s črnitbo vpletli,
Na prsih pa počiva križ mu svetli,
Na plečih trobljo, kopje nosi v toku,
Rožanec v pasu, sabljo pa ob boku.

Litvini znali so možà s teh znakov ;
In drugu drug na uho tiho šepče :
„To kak potep od tolpe je križakov, 40
Tolsták, ki Prusko kri po zverski hlepče ;
Da ni nobeden naših se pokazal,
Okopal bi ga v mlaki potepuha,
Ob most pestjó pa dobro ga namazal.
To govoré, on kakor da ne sluha,
Prehvapi pa góvora ga vsebina,
Začudo! Nemec je umel Litvina.

„Je knez na gradu?“ — „„Je, no čas nepravi
Poslanstvo vaše sem si je izbralo,

Nobeden vas na dvoru ne prijavi, 50
Mogoče jutre.““ — „Jutre? Kar bi stalo,
Pa bodi tudi nočna doba pozna,
Tekój o poslih knezu glas nesite!
Na mene padí odgovornost grozna,
Za pričo prsten moj s sebó vzemite;
To bode dosti: on zagleda geslo,
Pa zve, kdo smo in kaj je nas doneslo.“

Tihota tiha, grad počiva v spanji.
Jesén, li čudo? pólnoč se primika;
Zakáj pa sedi v Litavorja stanji 60
Svetiljka kakor zvezda se svetlika?
Domú prišel je denes z daljnje strane,
Potrebne spanja veje so zaspane.

Poslano je na zvedbe, jeli spava?
Ne spi; nobeden vendar se ne vzmaga,
Karkoli jih k dvorjanstvu se uznava,
Da bi približal njemu se do praga.
Naj sel grozí, naj milo prosbe vznáša,
Ni grozba nič, ni prosba nič ni prida;
Velé napósled vzdramiti Rimvida. 70
On voljo knežjo odnaša in donaša
Glavàr je v svetu, v borbi roka prava,
Gospod ga sebe družega nazava,
Na gradu, v tabru, prav ob vsakem časi
On sme, da pred gospodom se oglasi.

V stanici temno, tamkaj le na stoli
Brlela je svetiljka umiraje.

Po izbi hodi Litavor okoli,
Postaja v misli se pogrezovaje;
O Nemcih vest na videz mu je nova, 80
Iz ust njegovih ni ga pa ni slova.
Pa zardeva, vzdise, obledeva,
Skrbi izredne licem razodeva;
Pa gre k svetiljki, hčeš, da jo popravi,
Na vid popravlja, stišče jo v globino
In potisnivši koncem vso zadlavi,
Neveš, slučajno, ali z voljo ino.

Anti ni mogel skrivati več gneva,
Ni v prijaznejše staviti se lice;
No, hotel ni, da slugi razodeva
Z obraza kar vse svoje tajemnice. 90
Okrog po izbi iznova se sprehaja;
Ko stopa mimo oken, vpletlih z mrežo,
Pri lune blesku, ki ondukaj vhaja
Po šipah skozi mrežo v grajsko vežo,
Poznaš mu s čela srd, ki v njem razsaja,
Od ihte vidiš lice prekipelo,
Zagrizle ustne in očes mu strelo.

Stopivši knez do kota izbe mračne,
Velí Rimvidu, da zapré naj dveri, 100
Na videz mirno govoriti začne,
No govor kvasi srdom in čemerí.

„Ti sam prinesel si, Rimvid, iz Vilne,
Da Vitold, ta vladavec preljubljeni,
Za kneza me napravi Lidske silne,

Da zemlje vse, pripadle mi po ženi,
Za službe v vlast jih kakor plene tuje
Služáku Litavorju podaruje.“

„Takó je knez!“ — „Po lepe te darove
Z orožnim spremstvom pojdemo dostojno; 110
Na dvor vladarske spravite stegove,
Zažgite krese, luči mnogobrojno!
Pozovi trobce: Vsak o polunoči
Zvrstivši z drugi se do polukroga,
Na vetre vse po vsi naj trobi moči,
Takó naj dolgo trobi bez odloga,
Dokler vse plemstvo na nogí ne vstane!
Orožje prsno sleherni izkusi,
Nasadi pike, sablje pa nabrusi.
Ljudém in konjem priskrbite hrane; 120
Kar vsak pojé od jutra do večera,
To možu žena sleherna priredi;
Naj s paše v staje konja vsak pritera,
Nakrmi in krmo za na pot privedi.
Namàh, čem solnce izza gore Ščorske
Nad grob Mendoga prvim žarkom sine,
Da vojska naglo iznad ceste dvorske
Z orožjem, s hrano na pohód odrine!

To reče knez. Njegova pač beseda
Le-to, kar večno za na pot spominja; 130
Zakáj pa s to nagločo zapoveda?
Zakáj vsak hip mu lice se spreminja?
Ko tekla živo mu je govorica,
Beseda ni besede ne doseza.

Izgublja njih se skoraj polovica,
Ostatek pa se v prsi mu pogreza.
Obráz ne razodeva mu blagosti.
Strastí oznanja glas mu in bridkosti.

Molčí Litavor: vidi se, da čaka,
Nebi s poveljem li Rimvid odlazil; 110
Molčí i ta, storil ni še koraka;
Kar slišal je, kar je nocój opazil,
Če vse premišlja, motri, vkupe spaja,
Iz lehkih slov pač težko reč izvaja.

A kaj početi? Ve, da knez ta mladi
Besedam tujim malo daje sluha.
Da se v pretresbah ni najmenj ne vadi,
Da sklepe kuje si v globini duha,
Da vkljub zaprekam istim pot ugladi
In zadržan, da hujše še izbruha. 150
Rimvid pa, zvesti ta gospodov streže,
Odlični vitez v litevskem narodi,
Gotovo grajo vseh na-se naveže,
Če splošnji nebi odpomogel škodi.
Svetúj li, molči? misli še razdelja,
Napósled pa na prvo se osmelja.

„Naj kamorkoli želja, knez! te vleče,
In mož in konj imel boš zmer obilo:
Pokaži pot, kar jezik ti poreče,
Navedi kod, vse bo s tebó hodilo; 160
Rimvid gotovo zadnji ne prijaha.
Razlike, kneže, pa ti bodi mari

Med prostim tropom, ki le slepo maha
In med možmí, ki so v izkušnjah stari.
In otec tvoj, čeprav je sam o vojni
Snováł načrte, predno je pozaval
Pod prapor vojni narod mnogobrojni,
On s poglavarji se je posvetaval;
Na takih svetih često sem posedal
In kar sem mislil, jasno sem povedal. 170
Oprosti torej, da ti svojim glasom
Povem, kar ustom je srcé velelo:
Živím vže dolgo in srebernim vlasom
Dejanj in časov nosim vže krdelo;
Pred sabo vidim, — naj bi ne na škodo! —
Za nas starejše novo le nezgodo.
Če je zares, da vdariš črez mejnike
Na Lidsko, ki pripada tvoji vlasti,
Podoben bode tak pohód napasti,
Ki vzbúri mlade, stare poľanike; 180
Starejše vzhiti plen bogat z darovi,
Preplaši mlade pa zapór z okovi.

Takój raznese ljudstvo vest nepravo
In prosto uho jo vloví, presaja;
Odtód le grenko sadje se izraja,
Ki spravo skrha in ti skrni slavo;
Raztrobi naglo, da le plen te miče,
Da vdrl si v zemljo, ktera ti ne tiče.

Drugače pač po davnem običaji
Postopali Litevski so knezovi,
Stolico v svojem so imeli kraji;

Ti knezi znani i v tem so še vekovi.
Če hočeš vse provesti redom starim,
Preпусти meni, vse lepó ti vstvarim.

Naprej konjištvo pošlji na vse strane ;
Ti bližnji, ki so v mestu tu ostali,
In ti, ki šli na selske so poljane,
Naj vsi na tvojem gradu bi se zbrali ;
Za varnost in za večé še proslave
V gostí povabi v grajske si dvorane
Gospodo krvno in oblastev glave.
Prejnego obaviš pa se jaz odpravim
Pojutre, ali jutre navsezgoda,
Duhovnega privedem tja gospoda
In sluge, da po kneževski pripravim,
Kar treba gostom višega razreda,
Da na velikem lovu bo i meda.

200

Oblizek, veš, ne narod le prostači,
No tudi starejšine vedno mika ;
Vidé darovstva tvoja raznolika,
To za bodočnost dobro si tolmači.
Na Žmudi vlada zdavna taka šega,
Na kar starejših lahko vsak prisega.

210

Končavši k oknu stopi in še pravi :
„Na jutre grdo vreme se zvihravi.
Nekakšen konj tu doli je na dvori,
Pri njem pa jezdec je oprt na loke,
Dva druga konje vodita na roke ;
Poslanci Nemški — znam jih po odori.

Naj jih zakličem ? hčeš, da voljo tvojo
Pové jim sluga tvoj z besedo svojo ?“

220

To govoreči okno je zapiral,
Hčeš, da nehté je gledal in besedil,
Vprašanja pa nato je le naviral,
Nebi o Nemcih česa li dozvedel.

Tekój v odgovor mu Litavor pravi:
„Če kedarkoli sveta si ne znadem,
Da upati nemorem svoji glavi,
V poštev menenje tvoje vedno kladem :
Počasti, vere moje si dostojen,
Na polji mlad, na zboru mož pristojen.

230

Čeprav ne gre, da moje vse osnove,
Izglele v mislih tajne sklepe sodi
Izmed naroda kdorsikolibodi
In v javnost jih raznaša na trgove, —
Naj moja stvar, ki bliža se rešenju,
Raznese vže pred bliskom se v grmenju.
Na vse vprašanje odgovarjam tvoje:
„Kedà ? vže jutre. Kam ? na Ruš, do Žmude“.
„„Nemore biti!““ — Bo in bez zamude!
Poslušaj verno srčne tajne moje.

240

Odtod ukaz : na noge vsi, na vrance !
Zató pohód orožni bodi ročno,
Vitolda znam, zasedel vse je klance,
V odpór postavi z vojsko se mogočno ;
Na Lidsko morda le zato me vabi,
Da me ubije, ali vsaj ugrabi.

Z velikim mojstrom nemškega Zakona
Skrivàj uglavil sem le-te pogoje:
Junake pošlje na pomoč mi svoje,
Jaz plena del mu dam v imé poklona;
Če torej posli so prišli njegovi,
To priča, da je mož ostal na slovi.

250

Še pred zahodom sedmorake zvezde
Pridruži redom naših se junakov
Tisoče tri najboljše nemške jezde
In vrstnih dvakrat toliko pešakov.
Izbral sem v redu svojim jih očesom
Konjnike in pešake, hruste prave,
Od naših vsi krepkejši so telesom,
Železom okovani z nog do glave;
Izvrstno z mečem, s sabljo vsak bojuje
In kopjem svojim naših nadkriljuje.

260

Fussknecht železno kačo vsak imade,
Ki sajami in svincem jo napita,
Potem sovragu jo nasproti klade,
Podraži iskro: kača vsa srdita
Ognjenim gromom zagolčí. — in pade
Sovrag usmrčen, ali zbit dosita.
Zadet orožjem takim na nasipu
Umrl Gedimin ded je v istem hipu.

270

Gotovo vse; po potih nenavadnih
Kar jutre, — Vitold v velikem zaupu
Na Lidi malo sil ima posadnih, —
Tja vdremo, vse v zajezda stremo hrupu.“

Potrť Rimvid z novino to nenadno,
Stojí osuplo sebi nenavzoči,
Nevihto pojmi, hoče odpomoči,
Po glavi vro mu misli nenavadno.
Mudi se . . ni govora o odgodi, 280
Zaviče žalno, gnevno: „Moj gospodi!
Nedaj mi bog, da te učakam hore,
Da brat na brata ide ubojito!
Na Nemcih včera vščrbil si topore
In denes jih pa brusi v njih zaščito?
Ni zgoda dobra, ali s hujšo zgodo
Hčeš, da nas združiš. Rajše ogenj z vodo!

Dogaja sicer se, da dva soseda,
Ki sta živela v mržnji dolgo časa,
Ljubezen stara skrivoma opasa, 290
Da spet prijazna druží ju beseda;
Še dokaj hujše, no sosedje zlostni
Sovraž so si Litvinje in Poljaki,
Pijó pa vendar vkupe v družbi gostni,
Pod isto streho v sneh zibljó jih mraki,
In kedar treba, vkup gredó na vrage.
Nad srd Litvina še, nad srd Poljaka
Med kačo in človekom bez odlage
Iz roda v rod sovraštvo se pretaka.
In vendar, ako le do hišnih stogov 300
Privabljen vož gostačem je človeka,
In če na hvalo nesemrtnih bogov
Litvinec daje kruha mu in mleka,
Prilizovaje se mu leze v roke,
Večerja ž njim, iz iste kupe pije,

Neredko mednim vencem mu otroke
Okoli prs bez vsakih škod ovije.

Križškega pa gada ne vdomači
Nihčé ni s prosbo, gostbo, pa ni z dari,
Li malo Pruski in Mazovša cari
Naroda, zemelj ti so sphali kači?
Vse je požrl, no vedno še gladuje,
Na nas grtanec sedi razteguje.

310

Le v skupni moči najdemo rešitve!
Trdnjav razrušbe po njegovem kraju
Še menj bolé ga nego naše bitve.
Ostudni Zakon je podoben zmaju,
Utneš mu glavo, drugo vidiš rasti:
Deset novičjih spet je na pošasti!
Utnimo vse... Zaludo vsak se trapi,
Ki v spravo spravlja nas in te križake.
Na Lidi pač nikogar ne prehvapi
Njih verolomstvo: višek vsake spake,
Ni njih ošabnost. Vse od njih kar grne
Urnejšim begom nego od smrti črne,
Umira rajše slednji v groznih mokah
Na vojni, no da njih pomoči išče,
Razbeljeno pač slednji rajše v rokah
Železo, nego njih desnico stišče.

320

A Vitold žuga? Kaj bez tuje strele
Razprav končati možno ni o sporih?
Do tega vže razmere so dospele,
Da svad plevela po domačih dvorih

330

Ne izplevó več nam roké prijazne
Hrané orožje si na tuje kazne?

Li veš, da pravo ti je nerazrušno?
Da Vitold kuri izdajski spet upore,
Da lomi slovo dano ti zaušno?
Pred njega, da predelam ugovore,
Tekój me pošlji.“ —

340

„„Dosti je, Rimvide!

Vitolda ugovore znam do jedra.
Še včera vedla ga je misel vedra,
Vse drugo denes mu po glavi ide.
Do včera mož je svojega bil slova,
Da Lido vzemem v dedino si svojo,
Promenjal denes pa je slovo znova,
On upotrebil je odsotnost mojo,
Ko moje se vojništvo je razbeglo,
Njegovo v tabor je pred Vilno leglo.

350

In denes trobi, kakor da Lidčane
Za svojega ne hteli bi me kneza;
Takó mu Lida se v udél pogreza,
V nagrado druge izroči mi strane,
Ruš golo, ali pa močvir Varega!
Hčeš, tam da naša prava je starina,
Takó plačuje ta naš starejšina,
V tem sveto Lido sebi sam zalega!
Viž mu dejanja! ve pa, kaj svetuje,
Četudi raznim potem v eno bije:
On hotel bi, da vsem nam sam caruje,
Da sebi ravne vseh pot pete zviije.

360

Zaboge! ni dovólj, da prilomastil
Kopitom konjskim je na slavno Litvo?
Oklóp je prsim mojim vže prirastel,
Zarastla z glavo vže mi je čelada;
Po plene s plenov, z bitve spet na bitvo.
Kar je svetà, vse gonjbi nam podpada:
Tja na Križaštvo ino spet črez Tatre
Na Poljska lepo zidana selišča,
Od tam veslaje pa na step travišča,
Tatarjem bledim grabimo njih šatre.
Kar smo zakladov po gradeh pobrali,
Kar na življenji sablja je pustila,
Kar glad ne sne, kar ogenj ne dopali,
Družina moja vse mu je znosila.
Na trudi naših raste mož visoko,
Od Finskih bregov do morjà Kozarjev
Vsa mesta spravil je pod svojo roko;
A takih dvorov kdo ima vladarjev?
Oholih Nemcev videl sem gradove,
Ki Pruski gleda jih v bojazni silni,
No manjši od palače so njegove,
Ki na jezeru Trockem je in v Vilni.
Pri Kovnem videl lepo sem nizino,
Po kateri roka vil na mladoletje
Murávo stelje, razno siplje cvetje:
Najlepšo gledaš tam svetà ravnino.
V Kejstuta pojdi dvore in zaloge,
Še vse divnejšo najdeš tam tvorino:
Podlago izeb mu krijó preproge,
Vejó po stenah divne zastiranke,
Srebernim listjem, zlatim cvetjem všite,

370

380

390

Nadzemsko delo, loke rožnovite,
Navezle lepših nebi Poljske branke.
Dvoróv mu okna z divnega so stekla,
Nekód od zemlje znesena mu konca,
Bleščé se kakor Poljskih mečev jekla
In kakor Nemen pred obličjem sonca,
Ko lica kaže od snegov nabrekla.

In kaj dobil za rane sem, za znoje? 400
Kde so koristi, da sem v mladem veku,
Previt s plenice v težke bojne stroje,
Živel po stepski ob kobiljem mleku?
Vse dni na konji, po nočéh nja griva
Podzglavje mi: to so ugone moje!
Zarana troblja spet do konj poziva.
Medtem, ko moji vrstnici še mali
Jezdé na kopji sabljami z lučiva
Neskrbno so po jegnih se igrali,
Da sivo mater, tete in otroke 410
Vojniškim bi slepljenjem radovali,
Tatarjev jaz odbijal sem naskoke,
S Poljakom v ostrem bil sem se navali.
Obtó do denes od Erdvila časov
Imenje moje ni o ped ni večé;
Poglej na stene z dobovih pojasov,
Na te dvorove z ilovne rdeče,
Po izbah hodi v prednikov stanove,
Zakladi kde so? kde je plen bogati?
Ni ga srebrà, — le volhke zreš zidove, 420
Ni prostirač, — le màh se tam škrlati.
Iznesti kaj sem htel iz ognjenika?
Zakladov? — ne, le slavo, čast vojnika.

Pa tudi s slavo Vitold vsem nad glavo
Podletovaje nas kar zatemnjuje.
Hčeš, da Mendog je drugi, njemu slavo
Na gostbah vajdelotov zbor vzvisuje
Glasovi gosel, v pesmih do plemena,
Do poznega ga vznáša čarobleska.
Kdo iz prostote najde nam imena?
Kdo jih otmé iz pozabljenja peska?

430

No, nenavidim mu, naj le bojuje
In širi carstvo v carstvo bez mejnikov,
Požrešne pa zobove naj vzdržuje
Od dednih zemelj svojih sorodnikov.
Li davno je, kar za mirú in sprave
Prestolnica na Litvi je zavrela?
Ni Vitold veleknezov očetnjave
Napadel, vrgel z vladanja Skirgela?
In sam zavladal? — hoče le da vlada,
Da kneze, kakor bi krivejtov gonec,
S prestola meče, ali na-nj jih klada.
O! čas, da temu mi storimo konec!
Nebó po meni kresal več kresilom;
Doklér mi v prsih živega je duha,
Doklér moj bistri konj sokoljim krilom,
Ki iz Krimskih plenov shranil sem ga sebi
In njemu premca daroval pa tebi, —
Iz jasel oves še deset jih zbira,
Za zveste sluge bodo ti darilom, —
Doklédar konj, dokledar mi desnice . . .
Tu srd besedo, sapo mu zapira:
Molčí . . . želez stresó se ključenice;

440

450

Vzdregnivši z mesta naglo se je dvignil,
A kak mu žar je vrhu glave švignil?
Viž, kakor zvezdi padom v vidnokrogi
Iz kite žarki stresajo se mnogi,
Takisto, ko nasilno on s sabljo vdarja
Ob strop in stene stare si staníce,
Nad glavo stvarja isker mu se zarja.

460

Nastane molk. Za gluhe te tihote
Še pravi knez: „Brbljanja je zadosti!
Primika noč do svoje se visosti,
Poslušal kmalu druge bom kogote;
Kar sem ukazal, veš, da ste gotovi!
Zadremljem; duh mi morda odpočine,
Teló čvrstoča nova pa prešine,
Tri dni vže nisem spal, . . . no še je mračno.
Napolni denes lune rog se novi,
Čem se razvidi, na odhód nezvlačno!
Kejstutovcem na Lidi zapustimo
Daróv prigradnih: pogorišča, zimo!“

470

To reče knez in sedši z dlanjo počí,
Naj ga slekó nadošlim slugam migne
In legne, ne da v spanje se zatoči,
No, da Rimvid vže kam drugam se vzdigne.
Videvši, da ničesar ni opravil,
Ta ni več zinil, ž njim se ni več bavil;
Odšél je, ali po dolžnosti sluge
Ukaz iztrobil, vitežtvo zgrmadil,
Pa vrnil se na grad je s strane druge.
Zakáj? da s knezom vse bi spet ugladil?

480

Ne, v drugo stran korake vodi svoje,
Na levo krilo stolnega gradišča,
Kder most drži črez jarek na stanišča,
Pod stebri šel pred knežnje je podvoje.

Zakonska bila knezu je družica
Potomka slavne Lidske vlastelina,
Nadnemenkinj najlepša krasotica, 490
Imenem lepa plemkinja : Gražina.
Od mladih dni pod leta verenice
Minola sicer nji poldné je doba,
Obojna vendar : deve, lastelnice
Krasí še vedno ljubka jo miloba.
Z divoto vabi, svežostjo vseh mika ;
Na nji opažaš leto pri spomladi,
Ko cvet imade svežega še lika
In ko zoré mikavno divni sadi.
Ni ženske, da je licem nji enaka, 500
Na dvorih ona sama je v počasti,
Da je postave Litavor junaka,
Da mu po vitki je podobna rasti.
In knez in knežnja, kedar ju obkoli
Služabni trop, to nosita si glavi
Nad vsemi kakor gibki dve topoli
Nad nizkim drevjem v krnasti dobravi.
Ponosna in postavna z nog do glave,
Povsód se kakor možki je ravnala ;
Vreteno, iglo, ženske vse zabave 510
Devaje v nič, orožje si je brala ;
Na lovu često na iskravem konji,

Oblekši vsa v medvedjo se opravo
In spetši risje kremplje si nad glavo,
Drevila je zverine v divji gonji;
V obleki taki z lova se vračaje
Na všečnost kneza moti marsikoga,
Neredko straža nji počasti daje
Tičooče knezu le trobljenjem z roga.

Takó s zabavo združena in trudom
Sladivka tog, veselja mu družica,
Ni le ljubovca, no i vladarica
Njegovih mislij nad podvladnim ljudom.
Neredko knez poslušal nje je svete,
Po njih je sodil in vršil osvete
Neve le-tega pa ni duša živa,
Saj knežnja ta od ženstva vzvišenejša,
Ki rado hvasta se, da pridobiva
Oblastva nad možmí vsak dan silnejša,
Previdno rajše vsem očem prikriva,
Da od soproga v vsem je inogočnejša;
Celó osobje, blizu nje stoječe,
Nikakor tega misliti si neče.

520

530

Rimvid le modri je uganil kmalu,
Kde zadnja mu ostala je opora:
Pred knežnjo tekel v silnem je zapalu
In vse razložil ji je od izvora,
Odtod poguba hujša nego kuga
Narodu, knezu pa sramota žuga.

Ta vest Gražino hudo je zadela,
No, svoje si postave vladarica,

540

Prividno kaže, da ji ni verjela
Ne promenivši ni glasú, ni lica.
„Nevém“, je rekla, „jeli več velela
Ođ vitezov bi njemu govornica?
To vem, da sebi dobro le svetuje,
Da kar namerja, tudi izpolnjuje.
Če nagla jeza ga kedà popade
In ost osvete mu srcé ovine,
Če mu kedà poletom duše mlade
Nevčasno namerjenje v glavo šine, —
Pustimo ga, naj bridke svoje jade
Izlije si, da treznost ga obsine,
Pozaba slova vetrasta zagrebe,
Zakáj da družih strašimo in sebe?“

550

„„Opraščaj, knežnja; niso to besede,
Ki dró iz prsij v ihte nepogodi,
Da jih v pomnenje glava ne dovede;
To niso sklepi, ki le strast jih vodi
Nanagloma iz puhlih mislij zmede,
Ki odimljêni se gubé v prirodi;
Strašanski skriva tu požár se duha,
Ta dim je vestnik groznega izbruha!

560

Oddavi s knezom nisem tu na dvori,
Dvanajsto leto zna me zvestim slugo;
Nocój je prvič v živem razgovori
Zaupal, razodel mi svojo tugo.
Ukáz je dan; — zamán so vsi odpori.
Velí, da vojska še pred uro drugo
Na Peresekov grob odidi z mesta,
Noč bode vidna, daleč pa ni cesta.““

570

„Takó, vže jutre? beda moji glavi!
Na Litvi nikdo nikdar naj ne zine,
Da brata hotel brat je da zadavi
In grlo vzel za veno je Gražine.
Pred kneza pojdem, pa mu na razpravi . . .
Seveda pojdem . . še črné se tmine,
Prednego nočno roso svit prežene,
Vzraduje tebe dobra vest in mene.“

Po razgovoru tem ga je pustila, —
Na isti kraj obà sta kmalu spela.
Ni v izbi svoji knežnja se mudila,
Po tajnih hodih h knezu je hitela.
Rimvida radovednost je podila
In ga pred knežje dveri je privela;
Naprej nesme, pred pragom se ustavlja,
V ščelino gleda, uho pa nastavlja.

580

Zaškriplje kljuka po nedolgem časi,
V belini iz vrat pobočnih ženska švigne.
„Kdo?“ — praša knez in s postelje se dvigne. 590
„Kdo tu?“ — „„Jaz sem“, — zvené mu ženski glasi
In živ razgovor je začel z Gražino.
Čepràv si mislil je Rimvid vsebino,
Beséd ni pójmil, ki nečlenovite
V odmév gubé se od zidov odbite.

Razprava biva boljinbolj zmetêna,
Da ne umeješ, kaj na nji se deje;
Njegovih malo, slišiš slova njena,
On pa molčí, skor v lice nji se smeje;

Napósled knežnja pada na kolena, 600
Li jo popehne, dvigne? k nji on speje!
Izredno ljuto se je še razgnevil
In druge ni besede več promlevil.

Vse tiho. V beljavini spet postava
Odhaja k vratcem . . . kljuka zazvekeče.
Sprosilá ka-li? več ne dovoljava
Si drugih proseb, — v izbo svojo teče,
Tekój na póstelj pa se knez vrgava,
Molčanje gluho zopet ga objemlje,
Ki kmalu v trdo sènje ga zadremlje. 610

Zamàn Rimvid se tam je še oziral;
Zagledal z leve strane je hodnika
Oprodo, ki je z Nemci se prepíral.
Posluša, če se govor ne primika
Do njega, ali veter ga odvaja;
Na vrata ščitnik kaže vtem velika . . .
Rimvida upom zname to navdaja;
V ponós Križaka pa je isto vjedlo,
Zgrabivši konja skočil je na sedlo.

„Da nisem sel, rotím se“, Nemec žvači, 620
„Na križ prisegam, známenje to sveto,
Zasrambi ti, hinavski ti zvijači
Bi kmalu našla moja dlan osveto!
V monarhov bival mnogi sem palači,
Zadelo je bezvstidstvo to prokleta
Le tú me v domu tvojega gospodka;
Vso noč pod nebom bdij do dne porodka!

Pa hodi proč z oprode podukazom ?
No, lokavost poganska nas ne zgrabi,
Nekaznenim ne prejde več obrazom!
Prividno nad Vitolda sem nas vabi,
Da nas vzajemnim stisneta povrazom ;
Pokaže se, če Vitold meč odbije,
Ki je povsema blizu vaše šije.

630

Ni marnja to, no gola je resnica,
Le brž na uho nesi jo knežeta,
Vsakčas mu lahko ponovim jo v lica,
Saj iz junaka slov se nič ne zmeta,
Ker ista kakor „otčenaš“ so sveta.
Kar sem ti rekel, vse gotovo bode
In jama, nam v pogubo izkopana,
Na vaše izkopana le je škode,
Nocój še bo na rahlo vam postlana,
To jaz ti pravim: Hallstark von Knierode,
Komtúr Zakona: — Knehti! hajd odtode!“

640

Zabevkne. Izza kratkega odmora
Nič več ne sliši, iz dvoróv se kreče ;
Kedkèd zablisle svetla mu odora,
Kedkèd podkova pôtem zažvenkeče,
Kedkèd še konj rzanje se odmeva,
Ki jih daljava mrakom vže odeva ;
Zakrila koncem sta jih gozd in gora.

„Potujte srečno! Bogdaj vaša noga
V Litevsko nikdar ne prišla deželo!
To de Rimvid, za njimi zre veselo.

„Na veke tebi, knežnja, hvala mnoga!
Nenadna mena! Kdo je neki lé-ta,
Ki bolj od mene znal srcé bi tuje?
Ta srdbe glas, postava ta prestroga,
Ni hotel mene, zvestnika, da čuje,
Želé si urne tičice poleta,
Da le čemprej na vrat Vitolda hlastne:
Izráz najprve slovke ljuboslastne
Izbíl je meč in konec je pokreta!“
Pozábil pač uže je sivobradec,
Da knežnja je lepota, knez pa mladee.

660

To govoré na grad se je obrnil,
Če za omrežjem svit se ne prikaže?
Zaludo gleda, vse je mrak zagrnil.
Da zvedel bi, li česa knez ukaže,
Rimvid je urno na hodnik se vrnil.
Zamán pa pázi in poprašuje straže,
Pristopi k vratom, v izbi noč je tiha
In knez še vedno v trdem spanji diha.

670

„To vse je čudno, nič več ne uganem,
Po kaki poti vse pri nas to ide;
Šeprej je v gnevu nepričakovanem
Velel, naj vojska vže zvečér se snide,
In sam še spava, pa odrini zgoda?
Borivci tu po Nemcih so izzvani,
In na odhód vsi Nemci so poslani,
Ukaz prinesel knežnje je oproda.

680

Kar sem posnel s sinočnjih razgovorov . . .
Doduše, slišal nisem niti izraza,
No dolge prosbe, vike prigovorov :
In take le korake bez ukaza
Na žensko negovanje zaupaje
Podjeti sama, knežnja, si hotela ? . . .
Bojím se, da nikakor več ne vztraje
V odvažnosti, ki vedno jo navdaje.
Zarés, neredko bila je presmela,
Ta smelost pa kar vse bi prehitela.“

690

Pretrže misli vhodom poslanika.
Rimvidu isti vže oddelež miže
In vabi ga na levo stran branika.
Rimvid pred knežnjo od ondód podviže,
V predizbi svoji ta ga je zazrla,
S sebó ga vzemši vrata je zaprla.

„Veglasni svètnik ! vse se nam podira,
Obupu upremo vendar se odvažno ;
Čepráv vsa nada denes nam zamira,
Zdrobímo lahko jutre moč sovražno.
Potrpi, da ne bode ga nemira
Med hlapci in med dvorjansko četo stražno.
Poslance spravim proč do druge dobe,
Da knez se Nemcem v ničem ne zaveže,
Dokledar gneva ga držé žarkobe,
Kar ne storil bi, čem se mu poleže.

700

Nebój se, kakorkoli vse izpadne,
V zatór nameram kneza se ne stane ;

710

Tekó j vse čete lahko so mu zbrane,
Če medtemtega srd mu ne ohladne.
Še denes hotel je odpotovati,
Na to nagločo ni pa verovati,
Domovje svoje komaj je dosegel,
Sinoči del orožje si na visli,
Po potnih trudih ni še niti legel
In hčeš, da zopet na pohode misli?“

„Li slišim prav? še sanjaš o odlogi?
Kakó te, knežnja, vse računstvo moti!
Po svojem sklepu knez ti več v ostrogi
Nad uri dve ne vzčaka dve minoti.
Premislim sicer, no poprej povedi,
Kakó sinoči bila si vsprejeta?“
Baš ko pripravlja knežnja se k besedi,
Pomenke njiju nov pripadek smeta.

720

Žvenket podkove sliši se po mesti,
Zasopel jezdec v izbi se prikaže;
Vestí prinaša od zvedavne straže.
Ki zvesto pazi na Litevski cesti:
O nemški vojski je prišla novota,
Da sam komtúr iz gozda z jezdo lomi,
Da na pohodu je za njim pehota,
Da vže pred svitom, kakor se ne dvomi
In kakor nemških brancev trop svedoči,
Trdnjave naše vihroma naskoči.

730

Rimvid pred kneza naj se brž odpravi,
Naj vzdrami ga, da točne dade svete,

Če li v obkope razvrstimo čete,
Če vzremo se s Zakonom na planjavi? 740
Svetuje stražnik, da bi se prikradli
Do njih, ker so nedaleč, le od strane,
Da bi viharo na konjištvo padli
Prejnego knehti privlekó pretrane.
Takó zagnanim na grezí in rove
Lobanje bratom reiterjem zdrobimo,
Potem fusknechte vzemši pod podkove,
Ta gadji rod na kosce razkosimo.

Rimvidu čudna zdi se ta novina,
Še dokajbolj nji čudi se Gražina. 750
„Kde so poslanci?“ ona urno praša.
Molči oproda, v ustno se zajeda,
Zrenic ne miče in osuplo gleda.
„To prašaš, knežnja?“ koncem se oglaša,
„Hčeš, da beseda tvoja se odlaša?
Saj davi, ko so kuri drugič peli,
Prinesla si ukaze mi knezove,
Da te poslance, predno dan se beli,
Odpravim jih iz grada za zidove.“

„Takó!“ odvrne, proč očí obrača 760
In zmeta bere se knegínji z lica.
„Takó mi iznova v glavo se povrača,
Kar si mi rekel, gola je resnica,
Kakó pozaba ves spomin zagrača!
Pobegnem ... stojmo ... vem, kaj mi desnica ...
Molči osuplo kakor prikovana
Nagnivši čelo, pod katerim vstaja

Nestalna misel temno zasnovana,
Ki mija in iznova se poraja,
Nabira se in kakor blisk je zbrana;
V ozbiljen sklep namera se pretvarja,
Ozbiljni sklep i knežnjo resno stvarja.

770

„Naj bó, še enkrat pojdem pred gospoda;
Takój se vojska na pohód odpravi!
Osedlan bodi hester, veš, oproda!
Orožje bojno kneza semkaj spravi.
To bez odlašbe bodi vse gotovo,
To ukazujem vam v imé knezovo.
Na tebi, starče, je pohoda peza!
O cilj in konec naglega pohoda
Ne prašaj nikdo vse do dne poroda.
Naprej! pri mostu čakajte na kneza!“

780

Odšedši naglo vratmi je zatresla,
Hití Rimvid in misli po hodniki:
„Kam gre? po kaj? . . . S krdeli so vodniki
Na shodališči, dana so jim gesla!“
Oddehne se, pospešil je korake . . .
Na zemljo gleda, v misli se zamisli
In dolgo misli, nič pa ne domisli;
Te zgođe, te predlogov vse natlake,
Nehoti vse mu to po glavi brede,
Da do ničesar misli ne dovede.

790

„Zaludo čakam; tu vže poka zora,
Vsa zagonetka kmalu se razveže.
S tebó se zmenim, spij, bedíj mi, kneže!“

In prosto ide pod stebrovjem dvora.
Kar glej ! odprte vidi tu podvoje.
V predizbo stopa Litavor v opravi,
Ki rabi mu navadno za na boje ;
Mogočen v bagrenici je gizdavi,
Oklopa prsi krije mu bleščeča,
Povelčava ga šišák na glavi,
Na levem lehtu tarča ga braneča,
V desnici pa mu je pojás od meča.

Skrbi gotovo tró ga in negode ;
Dó svojih bliža se nestalnim krokom ;
Junaške vojske, vitezov, gospode
Pozdravil kakor zmer ni milim okom.
Zdrgeče vzešši lok iz rok oprode,
Povesil meč je po nad desnim bokom,
Pomoto sicer vsak je to zagledal,
No ni ga, ki bi njemu jo povedal.

810

Zasede konja, vže zastava zlata
Na dan začjenja svitati krvavi,
Vže straža, ki si prvi vskrik svojata,
Hče, da ga krikom, trobljami pozdravi.
On z roko kaže, da zapró naj vrata,
Da vsak molčé se na pohód odpravi.
Mladence dvorske in vse grajske sluge
Za most odpravil je na dvore druge.

820

Po cesti niso s konji šli v nizino,
Zavivši se na desno z holma doli
Prepadli so med grme in brdine ;

Vračaje spet na cesto se okoli
Ovinkom stopa vojska do globeli,
Nižave blizu so uže predeli.

Od mestnih rovov daleč, kakor nese
Treskót pretrán križaških, teče reka,
Le malo komu znana, skozi lese
Vijugastim koritom vzdolž preseka ;
Čem zapustila gorske je utese,
Za cesto v ravni širše se razteka,
Jezera koncem jo pijó globoka,
Za njimi gora raste nevisoka.

830

Tam, kamor vojska Litve je dospela,
Tam vidiš v svitu mesečnem na gori,
Kakó blešče se jekla in razpela.
Zabliskne in v grmenji vsikrik zaori :
Za tropom trop, vse miče se vojništvo,
Križaško kakor zid stoji konjištvo.

840

Takó se v noči mesečni drevesa
Blešče rastoča na rebréh Ponarja,
Ko piš obleko letno jim otresa,
Podzimni sren pa v bisere pretvarja
Opadla na-nje rosami očesa,
Da potnik misli : gozd je zgol srebrišče,
S kristalov samih je po vejah lišče.

Do mózga kneza ta prizór razjari.
Meč zavihtevši kaže na višavo ;
Za njim njegova četa jo udari.

850

Vsak vodec čudi se, ne gre mu v glavo,
Da pušča drugo vojsko vso v nemari,
Da nič razredil v daljno ni napravo,
Kde misli, da na čelu sam napade
In komu drugi krili v vodstvo dade.

Rimvid pa zamenik je knežje volje,
Obega čete, da vrsté uredi;
Uprto v gorje on tvorí polkolje
Na krilih s strelci, s pasanci na sredi;
Takó postavlja Litva vedno polje.
Po danem geslu zagibljó se redi.
Grčé na lokih strune, žvižga strela :
Krvava bitva ljuto je zavrela!

Z ramena snemši svoje si topore,
Sovrág sovragu stopa do obraza.
Besnela bitva je z nočí do zore,
No ni pobede, ni ga še poraza.
Vrgava vzburno vže se zbor na zbore,
Junak junaka bere s silo plaza,
Hreščí orožje, s šlemom pada glava,
Kar ujde jeklu, podkev zdrozgotava.

870

Nabegom silnim goni knez Križake,
Imà junake za na vse gotove;
Sovragov znajo Nemci vsi šišake
In knezov plašč in stroje vse njegove.
Uže odstopa Nemec napadavec,
Za njim pritiska krepko knez zmagavec.

Bogóv pa kateri moč je v njem ukinil?
Zaludo goni bežce iznenadno,
Nikogar ni orožjem v smrt porinil,
Zvoní po oklopih sablja mu bezvladno,
Z jeklino mu odbita se izkvarja,
Nikogar ne pogaja, plazom vdarja.

880

Čuté Križaci vpešane pritiske,
Kažó sovragom zopet svoje čelo;
Zagnavši urnebesne, grozne vriske,
Gredó nad kneza gostim kopjem smelo;
Navalom zmeten čas v omami trati,
Na sabljo, tarčo ne umé jih brati.

Zarés, več cele ne unese šije,
Povsód križaštvo kolje, strelja, seče;
Litevska četa v tem navál razbije,
Med ščite vzeme kneza in med meče:
Njegove vdarce svojimi popravlja,
Od tujih vdarcev krepko ga razstavlja.

890

Pojema tmina, rožnimi vže kodri
Zlatí na vzhodu zor oblakov čete,
Hrumé mačúg, toporov vdarci bodri,
Ni borec borcu še pogledal pete;
Osode in pobeде bog premodri
Z obeh vojskà v posodo kri nabera:
Obeh straní enaka še je mera.

900

Takó i otec Nemen, nosec ladij,
Ko pod Rumšiškem veleprag srečava,

Močé ga z mokro ramo ž njim se svadi,
Podriva ga in grodi napihava;
Ta plečami upira se prevladi
Valóv ter jih od sebe odpehava.
Ni se ne gane skala v pesek vrita,
Ni reka ne odstopa mu korita.

910

Križáštvó nestrpevíši dolge bitve
Z víšave zadnjo četo od zaklade
Podi z viharo silo v sredo Litve:
Kar sam komtúr jo vodi na napade.
Na slabe vrste, trudne od gonitve,
Močí previdno primikava mlade.
Drobé se vrste, — Nemec vže zmáguje,
No, v tem užasno z brda mož zarjuje.

Poglede vseh ta mož na-se privlači:
Stoji na konji: kakor je razvela
Široko senco v vejasti iglači
Na snežni gori bujnorasla jela,
Takó junaka plašč široki mrači, —
Plašč črni, črni konj in šlem in strela.
Zaviče, teče napodobno gromu,
Neveš pa, ne za kom, ne proti komu.

920

Dospevíši k Nemcem urno med nje plane.
Ne vídiš bitve, vírišč pa, hrešč in stoki
To priča pač, čegaver on je grane
In kakšen grom v njegovi biva roki.
Tu znika šlem, zastava tam odleta,
Tlačé se meša se bezvladna četa.

930

Si videl, ko drvarji v črni šumi
Sekó drevesa? pok na pok se sklada,
Vrsté sekír in žag se šumi in hrumi,
Na tla dreves mogočnih deblo pada
In na proseku pri drvarjev trumi
Orodje v solnci zablišči iznenada, —
Takó je Nemcev vrste mož prosekkel,
Da bi Litvinom na pomoč pritekel.

940

Pospeši vitez, svojim duh osveži!
Slabečih krepí, ni še konca bitve;
Borivcem tvojim huda vže se mreži,
Za štiti strto je i kopje Litve,
Komtúr na kneza pa stojí na preži,
Da loti se njegove umoritve;
Ta ni se lekní, konja izpodbode,
Vrgava sam v dvoboja se nezgode.

Litavor dvigne meč, da njim zamahne,
Komtúr strelí pa svojim samokresom;
Zadrhče Litva, ni da se oddahne.
Delí se od desnice meč s privesom,
Levica knezu z vajeti omahne;
Čelada ne stoji mu nad očesom;
Nagnivši glavo od stremén delí se,
Ko na pomoč mu svojih trop podí se.

509

Zajeknil mož je črni. Kakor huda ura
Grmí, rohní, pretresa grad za gradom,
Takó zažene mož se nad komtura,
Da s prvim spravi ga pod se napadom.

960

Komtur Zakona valja se pod konjem,
A vitez črni gnevno skače pó njem.

Ko priskočili h knezu so dvorjani,
On tiplje, trže si oklopa vezle;
Izdira pazno si oklop kovani
In zasleduje strele v prsi vgrezle;
V tem zopet kri proliva se po rani,
Iznova knez od boli se zaveda,
Oči odpira in spred sebe gleda;
Pritišče si nad senci prilebnico,
Vojnike, sluge gnevno proč odpravlja,
Rimvida s svojo stišče pa desnico.
„Vse je propadlo!“ bridko se poslavlja.
„Od prsij proč, no čuj nad tajemnico,
Ni več pomoči, smrtno gledam tmušo,
Na grad me spravi, tam izdihnem dušo.“

970

Oči Rimvid vtopil je va-nj debelo:
„Zaboga! kaj se tu ne prehitava!“
Popušča roko s solzo preroselo,
Trepetec starca vsega preletava;
Spoznava glas sinoči nepoznani:
Ni bil to Litavorjev glas zdivjani!
Medtem je vitez popuščeno vojko
Pred samim knezom del v roké starika,
Na pot navrne urno konjev trojko,
Rokama objemava ranjenika,
Na-sé ga sklada, z dlanjo kri mu stišče;
Na znak so zapustili v treh bojišče.

980

Zbližavšim pod ostroga se okope
Zasedli pot so grajci radovedni; 990
Bodé si konje oni sredi trope
Molčečki pa hité na gradec dedni;
Na vhod pridete so k mostovi stope,
Stražarjem vitez vsem ukaze daje,
Da spred in zad nobeden ne zastaje.

S krdel ostatkom stopajo bojníci,
Čeprav odbili so sovraga s zmago,
Veselja malo le je po stolici;
Skrbí o kneza vsak življenje drago,
O njem otožno praša, vzdíše, stoka: 1000
„Kde je? je živ? je rana li globoka?“

Kedó ve kaj? noben ni bil na gradu:
Odvzet je most, zaprt je vhod na dvori.
Tam za okopom, v gostem pa nasadu
Šumé zobovi žag, grčé topori;
Hreščí za deblom deblo v silnem padu,
Macesnov, hrastov se vrsté tovari;
Ko na gromače znašajo jih mesto,
Pretresa strah in žalost ljudstvo zvesto.

Kder žrtve žgali so na čast Peruna, 1010
Bogà, ki neugodnim vetrom svišče,
Kder biki, žrebci, čreda svetloruna
Posvečali vsak dan so zgorelišče,
Tam silno kopo skladajo visoko
Na dvajset sežnjev dolgo in široko.

Strčí na sredi dob, pod njim medleva
Na vranci nemški branec s podostrigo;
Orožje, šlem, vsa diči ga odeva,
Na hlod pa krepko je prikút z verigo;
Oholih Nemcev včerajsnji poslanec, 1020
Sam Hallstark von Knierode ta je branec.

Ljudjé vrvé, glavarji raznoliki
Čakaje konca vgibati ne smejo,
Stojé osupli v misli preveliki
Med strahom, med žalobo, med nadejo.
Na grajski dvor obrača vsak očesa,
Napinja vsak si na vestí ušesa.

Iz veže koncem troblja se oziva;
Spuščen je most, počasno stopa četa,
Obleka črnotožna jo pokriva, 1030
Na tarčah nosi mrtvi trup knežeta;
Na istem kopje, tok in meč počiva,
Okróg škrlaten, črn se plašč opleta,
Obleka knežja, videti ni lica,
Spuščena je zakriva prilebnica.

„Gospód, naš knez je, gospodar okraja,
Junák mogočen, steber v vsem narodi!
Kdo Nemcem, hordam bo grmél Nogaja?
Ni ga, da kakor on pravično sodi.
Zakáj, gospod, po glasu običaja 1040
Obred pogrebni denes se ne vodi?
Pradede ti, litevska je knežeta
Drugače pač častila давност sveta.

Zakáj ne stopa za tebó do raja
Tovariš neodstopni, tvoj oproda?
Zakáj bez sedla konj te ne sprova
Z žalobo krit do zadnjega odhoda?
Sokól in psi, ki nosom piš sekaje
Sledé zverinam v nepoznane kraje?“

Mrmrà prostota. — Trup spusté na tase, — 1050
Medú in mleka na-nj tekó potoci;
Na glas piščál, na strun in trob odglase
Pojó pogrebne pesmi vajdeloci.
Obredar nož si jemlje vže od svojte,
Kar črni vitez zagrmí: „Postojte!“

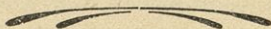
Kdo je ta vitez? vsi so rádovedni.
Pozna ga vojska: ko so naše vrste
Pred vragom trle v gneči se neredni,
Vodnika pa obsule čete čvrste,
Junaštvo našim zopet je podpalil, 1060
Izsekši Nemce vodca jim obalil.

Vsestranski slava ta junaka spremlje,
Na istem konji, isti plašč imade.
Odkód prišél? Kédó mu roda znade?
Pokáj prišel? — Čelado z glave snemlje,
Obráz odkriva; — knez je Litavore!
Razmišlja, da v govoru se izrazi,
Vzhičenje razvezuje vse zavore.
Vidé mu narod srage na obrazi,
Zavriskne, vrišč in vrisk oblake stresa: 1070
„Zdravstvúj nam knez, živó naj te nebesa!“

Stojí, obrnil je na tla poglede,
V okrogu vik in krik odmeva ehom,
Povzdigne čelo, ljudstva motri rede,
Na vriske lehkim klanja se usmehom.
Ni bil usméh, ki od srcà začeti,
Razjasni lice in v očeh zasveti,
No le usmeh, ki s silo prodolžêni,
Na ustne všedši se gubí v promeni,
Ki kakor v roki rajnika cvetica
Z otožnih dela mu milejša lica.

1080

„Zažgite!“ . . . Ogenj iz gromače buha.
Še pravi knez: „In veste vi, čegavo
Teló v plamenih gine?“ — Mirnost gluha.
„Naj veste: ženske s kneževsko opravo.
Miloba ženska, plemkinja od duha;
Odmezdil kruto nje sem smrt krvavo!“
To rekši v ogenj teče, plamen šviga,
V vesoljnost dušo mu iz prsij dviga.

Pripisi.

Naslov.

Grażina znači po naše: Lepa ali Krasna.

Adam Mickiewicz narodil se je iz rodovine litevsko-ruske 24. decembra 1798. leta za Osjem blizu Novega gradka in je umrl po viharnem življenji 26. novembra 1855. leta v Carigradu. Njegov otec Nikolaj je imel malo posestvo in se je pečal tudi z odvetništvom; Adama bi se torej zvalo ruskim načinom Adam Nikolajevič. On je največi poljski poeta. Glavni njegovi pesmotvori so: Ballady i romanse, Grażina, Sonety Krymskie, Konrad Wallenrod, Dziady, Księgi narodu Polskiego i pielgrzymstwa, Konfederaci Barscy in Pan Tadeusz czyli Ostatni zajazd na Litwie. — Kar so Hrvatom in Srbom narodne pesmi, kar je Ruskim Aleksander Sergejevič Puškin, Slovencem pa dr. France Preširen, to in morda še več je Adam Nikolajevič Mickiewicz Poljakom; on je, kakor je rekel g. T. E. v govoru po njegovi smrti, dasi mrtev, najživejša moč med živimi močmi svoje domovine. Nekateri kritiki mu očitajo, da poveljuje izdajstvo v raznih svojih pesmotvorih. To očitanje ni neutemeljeno, ali tudi ta greh mu svet lahko oprosti, ako resno pomisli, da je živel pesnik neposredno po nesrečnem razdeljenji Poljskega kraljestva v času, ko so si Poljski rodoljubi umišljavali vse mogoče, prikladne in neprikladne pripomočke, da bi jim iznova politično oživila razkosana domovina.

Pesem.

Vrsta 1. — Kakor v izvorniku, tako rabi tudi v prevodu po občeslovanski:

a) v perfektu ponavljavni, nedovršni in dovršni glagol, na pr. kosci so koševali, lani so kosili in pokosili;

b) v presentu *le* nedovršnik, na pr. nesemo, gonimo;

c) v futuru pa, *a)* ali nedovršnik s pomožnikom biti, na pr. bomo kosili; *b)* ali dovršnik bez pomožnega glagola biti, na pr. pokosimo. — Izjemo dela v tem in onem tuintam *le* tako zvaní pripovedajoči sedanjik.

Vrsta 2. — *Nebom plava*. Ta orodnik izgublja se na Slovenskem. Slišal sem ga le od Notranjcev, sosedov Hrvatov, ki so imeli kolikor toliko bogosluženje po staroslovenski, dokler niso prišli v cerkvenih stvareh pod Ljubljanskega škofa. Sploh je pa znana na Slovenskem hrvaška pesem: „Prosto zrakom tica leti, prosto gorom zvier prolazi.“ — Komur pa ta orodnik ni všeč, naj čita pesmi to vrsto tako-le:

V doléh meglé, po nebu luna plava,

Vrsta 6. — *Izba*. Ta beseda, ki znači blagovalnico ali jedilnico, znana je vsem Slovanom. Iz nje so napravili Madjarji po svoje *soba* in v ti obliki je prišla na Slovensko s Hrvaškega. V ti pesmi služi torej *le izba*.

Vrsta 8. — *Novogrodek* (Novi gradek) je starodavno mestece na Litvi, ki je bilo sprva last Jadžvingov, potem pa Maloruskih. Po smrti Batega

prišlo je po propadu Tatarjev v oblast Litevskega kneza Erdvila Mondviloviča.

Vrsta 21. — Priimke s končnico na *i* in pridevnike, kakor: možki, ženski, Ruski, Pruski, zlat (dve kroni), starši (otec in mati), bližnji, duhoven i. t. d., ki nameščajo često samostavnike, sklanjajo Primorski Slovani po občeslovanski kakor pridevnike. Tako biva tudi v ti knjižici.

Vrsta 29. — Vzvodni most, Fallbrücke, po ruski in česki: podjemni most, po poljski: zwodzoni most ali zwód. — Držai sem se poljske besede, ker živi v Vremski dolini beseda zod (rekše vzvod) za nemški Stöpselzieher in ker se mi ne zdi prav prikladna beseda: most na vago, ali most na škripce, ki se nahaja v naših slovarjih.

Vrsta 33. — Zakon Križaski, imenovan: Red vitezov špitalskih (bolnišničnih), Marjanitov ali Tevtonov je bil ustanovljen 1198. leta v Palestini. Leta 1228. poklical je ta red Konrad, knez Mazovski na obrambo Mazovša od Pruskih in Litvinov. Sčasom je isti porastel na strah in grozo ne le poganov, temveč tudi krščanov. Po besedah kronikov so bili Križaci okrutni samci, katerim je bilo bolj na srci tuje imenje nego krščanska vera. Poljski kralj Vladislav II. (od 1386. do 1434. leta) zadal je temu redu smrtni udarec pomočjo Litvinov, Ruskih, Tatarjev in Čehov 15. junija 1410. leta na Zelenem polji pod Dobrovnim, kder je padlo do štirideset tisoč Križakov, med njimi tudi veliki njih nastavnik Ulrich Inningen in kmalu potem pod Koronovim, kder je bilo ubitih drugih osem tisoč Nemcev. Stolica Križakov je bila

Marienburg (po poljski: Malborg). Peslednji veliki nastavnik Križškega zakona Albrecht Hohenzollernski, izneverivši se rimsko-katoliški veri, prestopil je na luteranstvo.

Vrsta 40. — V nekem izdanji Gražine stoji tu: „od psiarni“, v drugem pa: „od zgraji“ (po naše: od tolpe). Pruski, Litvini in drugi narodi sovražili so križake bolj nego modrase. Kedar so mrliča pokopavali, peli so mu pred grobom celó teda še, ko so bili uže pokrščeni, tako-le: „Stopaj nesrečni s težav tega sveta na boljši svet, kder ne bo zapovedoval več tebi Nemec, nego ti njemu“. — Zgodovinsko Psepolje Boleslava III. Varnenčika imenuje se tako, ker je poginilo na njem dosti psov, namreč nemških Križakov. — Bržnegone upotrebil je poganin Litvin besedo „psiarna“, no držal sem se vendarle besede „zgraja“, ker sodi v pesem bolj ta nego prva.

Vrsta 41. — Pruski (Prusi) so prebivali pri Ruskih. Odtod jim je menda tudi ime: Pruski, rekše: pri Ruskih. — Oni so bili indoevropskega rodú, narod, ki je po govoru v sredini izmed Slovenov in Germanov.

Glagol: hleptati, hlepčem, schlappern, schlappen, živi nele na Poljskem, temveč tudi v Gorah na Goriškem (med Solkanom in reko Idrico). Tako govore tam, da pes vodo hlepče (loče ali loka.)

Vrsta 45. — Skoro vsi naši časniki, ki se opirajo ponajveč na nemške liste, bi napisali tu „k o t“ namesti „k a k o r“, kar se mi ne zdi prav. Kakor drugi Sloveni, tako tudi priprosti Slovenci nimajo besedice kot za nemški als in wie. Teh nemških besed

priprosti Slovenci in tako tudi drugi Sloveni *a*) ali sploh ne izražajo, n. pr. Vladko Vladkovič, varuh (torej ne: kot varuh) maloletnega Bolka Dobovskega, *b*) ali jih izražajo z besedico za, s to žilnikom in odnosno po vseslovanski z orodnikom, na pr. Solkanci so izbrali za župana Stanka Makovca, vladika je imenoval vikarja Ravniškega župnika, ali: ga je imenoval župnika v Šempasu, *c*) ali pa jim rabi za-nje *α*) v **pozitivu**: tako-kakor, n. pr. naša gora je tako kremenita kakor vaša, *β*) v **komparativu** pa: nego (skraćeno: no), od, nad ali prosti roditelj, na pr. lepše je poštenje in dobro ime, nego bogastvo, moj sin je mlajši od tvojega, včera je bil trdnjši kamena, danes je pa vode slabši.

Vrsta 47. — V nekem izdanji Gražine stoji tu: „głos ludski rozumiał“, v drugih pa: „A chociasz (dasi) Niemiec Litwina rozumiał“. Nemci se sploh niso radi učili tujih jezikov, vseh finoč istih niso si mogli pa nikakor prisvojiti. Temu je tudi pripisavati prislovico: „glupi jak Niemiec“. Z razloga, navedenega v opombi pod 40. vrsto, držal sem se druge izdaje.

Vrsta 73. — Nazavati (po hrvaški: nazivati) je nedovršna oblika od dovršnega glagola nazvati in živi še krepko na slovenskem vzhodu. Izlasti rabi St. Küzmiczu, najboljšemu našemu prekladatelju svetega pisma.

Vrsta 86. — Zadlaviti, zadaviti, erwürgen. Ta glagol je doma na Poljskem in v Gorah na Goriškem.

Vrsta 111. — Steg, Standarte, Fahnenstange. Ta beseda je dobro znana v Istri Slovincem, Hrvatom in Srbom (le-tem v Peroji pod Vodnjanom).

Vrsta 117. — Na Poljskem in na Litevskem stvarjali so vojsko (armado) le možki plemenitega rodu (ślachcici ali boljarji).

Vrsta 125. — S z c z ó r z e (Šcorje) je posestvo, ležeče na vzhodni strani Novega gradka. Uživaje pesnik v domu Chreptowiczew, lastnikov tega imenja, gostoljubnost od novembra 1821. do januarja 1822. leta zložil je na istem to pesem.

Vrsta 126. — M e n d o g R i n g o l d o v i č (Mindagos, Mindove, Mindulf) je bil veliki knez Litevski od 1240. do 1263. leta in prvi, ki je osvobodil Litvo od sosednih sovražnikov. Da se zavaruje pred Nemci, stopil je bil v odnošaje z Rimom in prijel katolicizem. Dovoljenjem papeža Inocencija IV. je bil kronan 1252. leta v Novem gradku za litevskega kralja. Ker pa vkljub temu niso prenehali napadi Križakov, prešel je iznova na poganizem in je širil grozo in strah med sosednjimi pokrščenimi ljudstvi. Nedaleč od Novega gradka nahaja se gora, imenovana Mendogova. V nji počivajo bojda Mendogovi zemski ostanci.

Vrsta 207. — Na velikih lovih (na zwierzynie) je lovila gospoda le velike zverine, na pr. medvede, žubre (ture), divje svinje (maciore) itd. Po lovu so imeli Litvinski lovci velike gosti, na katerih so uživali raznih jedač, ki jih je mogel prebavljati le človek, ki je živel na Litvi in ki je prišel z lova; pili so pa v obilni meri vodke (žitnega žganja), ogra (ogerskega vina) in meda ali medice.

Vrsta 219. — O d o r a, uniforma in sploh praznična obleka. V tem pomenu rabi ta beseda Istranom.

Vrsta 248. — Na čelu nemškega zakona ali reda Križakov je stal veliki nastavnik (Grossmeister). Njega je izbiral kapitol. Za njim so stali: vrhovni komtur (Erzkomtur), tretzler ali podblagajnik zakona, maršalek ali hetman in komturi ali načelniki posameznih samostanov (zvanih domovi) po mestih in gradovih. — Nikakor ni se mi dalo napisati: nadmojster ali nadnastavnik za Grossmeister, ker priprosti narod ne ljubi samostavnikov s prepozicijo nad. On si pomaga z pridevniki: veliki, viši, vrhovni, načelni i. t. d., na pr. velika cerkev Kathedralkirche, višega deželnega sodišča svetnik Oberlandesgerichtsrat, vrhovni vojvoda Erzherzog, načelni škof Primas i. t. d.

Vrsta 251. — Poklon je danj ali davek (contributum), ki so ga dajali uživatelji zemelj lastniku istih. Sicer pa znači ta beseda: donum, flexio, inclinatio in odoratio.

Vrsta 254. — Litvini so označali po svoje čase, leta, mesece, tedne in dni. Sedmorake zvezde so zvezdovje, nam znano pod imenom: koroški voz (burovž) ali veliki medved.

Vrsta 256. — Križашko vojsko se je skladalo pred vsem se samih bratov (bratov zakona), germkov (oprod), in lajikov, samohotnikov (dobrovoljcev) ali žolnirjev, ki so sold (mezdo ali plačo) dobivali, potem s plačevane pehote, imenovane landsknehti, fussknehti ali sploh knehti (hlapci).

Vrsta 260. — Vsi historici trdê, da so bili Nemci po telesu večji od Litvinov; ničuda: živeli so o lahkem hlebu.

Vrsta 260. — Gedimin, brat Vitenesa, otec Kejstuta in Olgerda, ded Vitolda, Skargela in Jagela (Vladislava II., Poljskega kralja, moža sv. Jadvice), je bil veliki knez Litevski od 1325. do 1341. leta. Na Ponarski gori se mu je sanjalo o železnem volku. Po nasvetu Lizdejke, najvišega duhovnika poganške Litve, zidal je po istem senji na ustji reke Vilejke v reko Vilijo grad Vilno, ki je bil nova stolica Litevskega velikega knežtva.

Vrsta 275. — V temnavem srednjem veku je bil prikrepljen priprosti narod na zemljo in podložen svojim gospodarjem na milost in nemilost. Vladalo je pravo močnejšega, tako zvano pravo pesti (Faustrecht). — Ako si je domneval kateri gospodar, vlastelin ali boljar, da uživa kdo drugi nepravom njegove zemlje, oborožil bi svoje ljudi in zaposedel z njimi iste zemlje samovlastno. To so bili tako zvani zajazdy (po naše: zajezdi), ki so končavali navadno prolivanjem krvi; bili so pravi pogromi. Tako je bil odločil slovom te pesmi tudi Litavor, da napravi pomočjo Križakov zajezd na Lidsko in da je zasede.

Vrsta 281. — Gospodi je ostarela oblika od besede gospod, dobro znana Isterskim Slovencem in Hrvatom.

Vrsta 284. — Topori (sekire), mačuge (baticе) in mlati (cepci) so bili najgroznejše bojno orožje starodavnih Litvinov.

Vrsta 301. — Litvini so častili kače, izlasti vože in so jih hranili in negovali v svojih hišah.

Vrsta 318. — Glagol teti, tnem (po poljski ciąg) izgublja se na Slovenskem. Slišal sem ga le od

Brkinov (prebivavcev na delih Bisterščine, Postojnščine, Senožeščine, Sežanščine in Podgrajščine.) Povsod je pa še dobro znana beseda tnaló, namreč tla na dvorišči, kder cepimo drva. Na Primorskem živi še vedno stara prislovica: „boljše je umirati na sinovem tnalú, nego na hčerinem kolenu“.

Vrsta 320. — Z a l u d o, zaman, zastonj, nadarmo (ki je prešlo v italjanski indarno), vergebens. Ta beseda živí še prav krepko na slovenskem vzhodu.

Vrsta 339. — U g o v o r. V staroslovenščini, hrvaščini (srbščini), bolgarščini in ruščini, v Gorjancih na Dolenjskem in v Brkinih znači u g o v o r c o n t r a c t u s, Vertrag. Temu dosledno ima Čeh za contractus besedo: u m l u v a, Poljak pa: u m ó w a. Tako slove med drugimi člen 1020. Imovinskega zakonika za Črno goro: „Razgovor je razgovor, a ugovor je strankama zakon.“ Beseda ugovor služi tu v obče-slovanskem zmislu. Zakaj? — evo ga razloga: Na vsi obmejni jezikovni črti od Mater (Materije) pod Tatrami v Istri do Magjarjev nahajajo se Slovenci in Hrvatje vedno v dotiki. V stolicah: Železni, Šomodski, Zaladski, Varaždinski, Križevski in Zagrebški govori priprosti narod malimi razlikami isti jezik, ki ga govoré njegovi sosedje v Pomurji in Podravji na Malem Štajarskem, namreč tako zvano panonsko slovenščino. V Podgrajskem sodnem kotaru prebivajo nad državno cesto, ki vodi iz Trsta na Senjsko Reko pod Trsatom, Slovenci, namreč Brkinje, pod isto cesto pa Hrvatje, namreč Čiči. — Prebivavcem onkraj Sotle (mejne reke med Štajarskim in Hrvaškim) in Čičem bodi ugovor contractus, prebivavcem tikraj Sotle in

Brkinom pa contradictio?! To vendarle ne gre in ne pojde.

Sploh pa pišemo ugovor namesti vgovor. Vgovor ni pa nič družega nego doslovni prevod nemške besede Einrede, Einspruch, Einwendung (rekše: Ein + rede = v + govor). Ta pisava se opira na fonetiko, tukaj neumestno, ker delamo premalo razlike med *u*, ki nam služi teda, kedar imamo v mislih nemški: *ab*, *weg*, *durch*, *zer* i. t. d. na pr. uhod *Abgang*, *Flucht*, upad *Abnahme*, *Sinken*, uskok *Flüchtling* i. t. d. in med *v*, ki nam rabi teda, kedar mislimo na nemški *ein*, *hinein*, n. pr. vvod *Einleitung*, vhod *Eingang*, vskok *Einfall* i. t. d.

Vrsta 354. — Tu misli pesnik na zemlje ležeče ob Varjaškem ali Vstočnem (Baltiškem) morji. — Litevski veliki knezi izročali so pridobljene zemlje v lenščino (s fevdalnimi pravicami in dolžnostmi) fevdnikom. Ti fevdnici so bili udelni knezi (*Teilfürsten*), ki so uživali zemlje v udel udeljene; vrhovna vlast nad istimi pripadala je pa velikemu knezu.

Vrsta 377. — Finski bregovi so na Finlandskem ob Varjaškem ali Vzhodnem (Baltiškem) morji; morje Kozarjev je današnje Črno ali Rusko morje (*Pontus euxinus*).

Vrsta 383. — Dva grada, eden je na otoku Trockega jezera. Ta je bil Kejstuta Gediminoviča stolni grad in je prešel pōtem nasledstva v last Vitolda Kejstutoviča.

Vrsta 384. — Nekoliko vrst od Kovenskega grada širi se sredi holmov in gor kaj lepa ravnina, po kateri

teče večnoživa reka. Ona slove za Litve najlepšo dolino.

Vrsta 385. — V izvirniku stoji: dlan Rusalek. Rus alke so neka vrst jugoslovenskih vil. — Kder stoji v staroslovenščini poluglasnik ѣ, v hrvaščini ali srbščini pa istemu odgovarjajoči a, rabi v tem prevodu polnoglasnik e, na pr. imamo več ministerskih naredeb o bosenskih stvareh.

Vrsta 394. — Glagol vezti, vezem, ricamare, sticken živi med Slovenci in Hrvati na Isterskem kopnu.

Vrsta 442. — G onec, cursor, tečec, čauš, podžup, Eilbote.

Na Litvi so imeli duhovniki velik upliv na vladanje. Najstarši med njimi je bil imenovan „krivejto“, ali „krive krivejto“ in je imel svoj sedež blizu mesta „Romove“ na Pruskem. Onde stoji dandenes selo „Heiligenbeil“. — Duhovniki, tako zvani vajdeloti (vajdelote), singonoti ali lingustoni opevali so na velikih slovesnostih slavna dela imenitnih prednikov.

Vrsta 449. — Premec. Premca sta si na pr. dva vola ali dva konja, drug drugemu enaka po vzrasti in postavi. Ta beseda je doma na Krasu in na Notranjskem.

Vrsta 487. — Podvoje, dovratnik, stipite, Türpfoste.

Vrsta 490. — Nemen (Niemen) je glavna reka na Litvi. Neki historiki trdé, da je prebivalo na obeh bregovih velike te reke neko nemško pleme in izva-

jajo iz tega besedo Nemec, rekše prebivavca ob Nemnu.

Vrsta 492. — Verenica, zaročnica, obljubljenica, dovodnica, mlada, novica, sponsa, Braut. — Z besedo nevesta, ki služi v knjigi navadno za sponsa (sposa), označajo na Primorskem bratje in sestre ženo svojega brata. Tako je na Primorskem po slovenski in hrvaški

a) meni oče v otec: ded; — očeva mati: baba; — oče v brat: stric; — stričeva žena: strina; — stričev sin: stričič (strnič); — očeva in materina sestra: teta; — materin brat: ujec; — ujčeva žena: ujna; — tetin sin: tetič; — ujčev sin: ujčič; — bratov sin: sinovec; sestrin sin: nečak; — sestrin mož: svak; — ženin otec: tast; — ženina mati: tašča ali polnica (punica; — materin mož po smrti mojega otca: očim ali poočim; — očeva žena po smrti moje matere: mačeha; — ženin sin iz družega braka (zakona): pasinek ali pastorek; — pasinkova sestra: pastorka; — ženina sestra: svast; — ženin brat: šur;

b) moji ženi je pa moj otec: sveker; moja mati: svekerva; — moj brat: dever; — moja sestra: zava, zvična. — Mojemu otcu in moji materi je moja žena: snaha. — Žene več bratov so si drugi druga: jeterva; — moži več sester so si drug drugemu: pašenog, paš ali pašanec, — Besede svakinja, ki se širi bolj in bolj po mestih za Schwägerin ali cognata, priprosti narod ne pozna in bi utegnila značiti drugo ženo mojega svaka po smrti moje sestre, bivše njegove žene.

Vrsta 494. — Vlastelnica, signora padrona, Hausfrau. Tako nazavajo Istrani domačo gospodinjo v gosposkih hišah.

Vrsta 570. — Kedó je bil ta Peresek in keda je živel, nisem mogel izslediti. Kakor ime kaže, je bil Ruski. Iz 125. pesmi vrste smemo morda izvajati, da je nosil isti Mendog pridevek Pereseka. — Mogilniki, Peresekovemu podobni, nahajajo se tudi drugod po zapadnem Ruskem.

Vrsta 575. — Veno (вѣно, wiano). Vsem Slovenom znana ta beseda ne znači tega, kar razumevajo pravniki pod besedo dos in vso propter nuptias donatio, temuč znači le ono imenje, ki je dobiva zaročnica povodom svoje poroke v venec (na Krasu: za rožico), odnosno za svoj venec. — Tukaj rabi veno v prvem pomeni. Po ti pesmi je bila Gražina „blagovnica“ (Vermögenseigentümerin, ker je imela svoje imenje (parapherno).

Vrsta 587. — Ščelina, poklina, špranja, Spalte, Ritze. Tu beseda je doma nele na Poljskem, ampak tudi v Gorah na Goriškem.

Vrsta 685. — Prigovor, prerekanje, oporekanje, contradictio, exceptio, Einspruch, Einwendung. V tem smislu rabi ta beseda Hrvatom in Srbom, Gorjancem na Dolenjskem, Notranjcem, Brkinom in Kraševcem.

Vrsta 699. — Veglasni, peritus, je oni človek, ki ve vsaki reči glas. Tako slove prislovica: Kdor dumi neve glasú, naj ne hodi k ljudem v vas.

Vrsta 716. — Deti, denem, sem del, ponere, legen; dejati, dem, sem dejal, dicere, sagen. V teh

raznih dveh oblikah živita ta dva glagola na Beneškem, Primorskem in na Notranjskem.

Vrsta 744. — Pretrana. Ta beseda je znana ponekod po Goriškem za možnar, Mörser, mortaretto. Ona ima sicer domače lice, kakor ga ima na pr. pogacha (la focaccia), čelada (la celata), oproda (parvus, magy. apró), dvomim pa, da je našega porekla; morda je nastale iz srednjeveške latinske besede „tortamentum“, Kanone.

Vrsta 764. — Zagračati. — Kakor se premikata na pr. glagola obrniti, zavrtniti iz druge glagolske vrste v peto na: obračati, zavračati, istotako slove v Istri glagol zagrtniti v nedovršniku zagračati, ne pa zagrinjati.

Vrsta 769. — Mijati (po poljski mijać, po česki mijeti) je nedovršnik, izveden iz dovršnika minoti in živi na Notranjskem in v Istri.

Vrsta 875. — Hester je neka vrst Žmudskih konj.

Vrsta 877. — Napadavec je oni, ki napada, napadalec pa oni, ki je napadel. Grgarsko uho mi pravi, da znači „l“ nekaj minovšega.

Vrsta 883. — Plazom ali ploskom udarjati, rekše udarjati z dlanjo.

Vrsta 889. — Na sabljo brati, mit Säbel empfangen.

Vrsta 904. — Blizu mesteca „Rumšišek“ nahaja se v Nemnu velik prag (čer ali skala), brodo-

plovstvu jako nevaren, imenovan „olbrzym“ (velikan) ali „велепорогъ“, po naše: veleprag.

Vrsta 920. — Razvela stoji rimi zavaljo namesti razvedla od glagola razvesti, entfalten.

Vrsta 1010. — Perkun ali Perun je bil Litvinom bog groma, Ruskim pa bog nepogode (slabega vremena).

Vrsta 1017. — Na vojni vjete sovražnike ali brance, izlasti Nemce, sežigali so Litvini žive na čast in slavo in na uteho večnoživih svojih bogov. Na tak obred je bil naznačen vodec, ali pa najznačnejši iz vjetih sovražnikov. Kedar je bilo več takih, odločeval je žreb.

Vrsta 1035. — Prilebnica, po poljski przyłbica, Sturmhaube.

Vrsta 1038. — Na bregovih Azovskega morja je živel več Tatarskih plemen, izmed katerih so se najbolj odlikovali Nogajci, ki so izvajali svoje ime od Nogaja, imenitnega tabornika (vojskovoda) močnega Džengiskana. Po smrti svojega gospodarja proglasil se je bil Nogaj vladarjem vseh Tatarjev ob Črnem morji.

Vrsta 1049. — Pogrebi, odnosno pohrane Litevskih knezov so bili jako slovesni. Kronik Strykowski opisuje slovesnosti o pohrani velikega kneza Kejistuta Gediminoviča tako-le: Po ukazu njegovega sinovca Skirgela Olgerdoviča dovedli so truplo slovesno v Vilno. Na pradednem žrtvenišču napravili so

veliko grmado se suhih drv. Oblekši pred njo truplo v kneževsko obleko, položili so isto na lomačo s sabljo, kopjem in tulom, poleg njega pa zvestega njegovega služabnika, in sicer živega, najlepšega živega konja z vso opravo za na lov opravljenega, par hrtov (Windspielhunde), par vižlov ali ogarjev (Spürhunde), risje in medvedje kremplje in lovsko trobljo. Ovršivši molitve in žrtve na slavo in uteho veko-večnih bogov in opevanje vseh slavnih rajnikovih dejanj, zapalili so grmačo, s smolo podlito. Tako je vse zgorelo v plamenih. Pepel in ostanke kosti so potem zbrali in shranili v trugo, to so pa deli v mogilnik.

Vrsta. 1088. — Na Litvi je bila navada, da so se ljudje samohotno sami sežigali v svojih domih. To je bivalo izlasti v hudih boleznih in nesrečah. Po njih naziranju je bila samohotna taka smrt nekaj jako častitega in hvalodostojnega.

Vrsta 1089. — Po starolitevskem in staroslovenskem bajeslovju je duša, ločivši se iz telesa, zletela na bližnje kako drevo ali drugo vzvišeno mesto in je z ondod gledala, kaj se neki zgodi z njenim truplom. Ko je bilo isto shranjeno (spaljeno ali pokopano), izgubila se je duša slovom nekih bajeslovcev v vsemiru, zedinivši se z bogom, od katerega je potekla; slovom drugih bajeslovcev napotila se je pa na dolgo pot do raja, kamor vodi ozka brv črez globok bezden, v katerem se nahaja večni led. Duša grešna izgublja na brvi ravnovesje, teleba v bezden in probivši led čepi in jadikuje v njem na veke ve-

kov; duša, grehov čista, prehaja pa srečno po brvi
na drugo stran bezdna v raj. V raji je vse mlado, v
njem biva večna pomlad, večno veselje in radovanje
prav kakor nam pravi narodna pesem :

Tam deklice se šetajo,
Mladencem se obetajo,
Po senčicah postajajo,
Vesele raje rajajo.

CIGANI

pripovedna pesem

Aleksandra S. Puškina.

Prevedel

M. A. Ternovec.

Nikder od sodeb ni zaščite.

Vrsta 571.

Čigánov tolpa šumovita
 Po Besarabskem pohajkuje,
 Ubogim šatrom pozakrita
 Nocój nad reko prenočuje.
 Kakó svoboden nje je stan,
 Pod milim nebom miren san!
 Pri vozih, platnom preperelim
 Napolu kritih, kres gorí,
 Varí večerjo si družina.
 Za tabrom pase osamelim
 Po čistem polji se konjina;
 Za šatrom medved rob leži.
 Posredi stepe vse je živo:
 Odhod zanima vseh skrbljivo,
 Ki vže ob zori se začné.
 Ženščadi pesmi, krik otrók
 Žvenketom nakla se vrsté. —
 Na ta pa tabra vik in zvok
 Ponočno padlo je molčanje;
 Ščekanje psov le, konj rzanje
 Podmolklo moti to tišino.
 Gasé povsód se ognjev krogi;
 Vse mirno, mesec na nizino
 Budžaško žarke svoje lije
 In tihi tabor zlatom krije.
 Le v enem šatru steza nogi
 Stariha žde pred ogljevino,

10

20

Ogret poslednjim njenim žarom,
Po širnem polji se ozira,
Porošenim ponočnim parom. 30
Njegova mlada hči Zemfira
Potika se po gluhem pólji
Živé po samorodni volji.
No pride. Svet objema mrak,
Zakriva luno črn oblák,
Ki vzrastel je iz vidnokroga.
Zemfire ni. V posodi shlaja
Večerja starca se uboga.

Tu ona je. Po rosnem planu
Mladenec bled za njo prihaja; 40
Neznan povsema je ciganu:
„Babajko!“ deva beseduje,
„Glej tukaj gosta: za kurganom
V pustoti na-nj sem naletela;
Da z mano hodi, mu velela;
On z nami biti hče ciganom,
Zakonov stat ga presleduje,
No, jaz mu bodem drugarica,
Aleko, veš, se imenuje,
Želí, da naj mu bom ženica.“ 50

Starec:

Naj bo. V okrilji šatre krova
Do jutre zjutra odpočivaj,
Pri nas, če hočeš, dalje bivaj,
Vzajemna si podpora bova,
Delíl bom kruh in krov s tebój.

Naš bodi, naši se navadi,
Kočarstva nujam vsem privadi.
Ko zjutraj zora bo blestela,
Odrineš z nama vred odtodi;
Gotovega se lačaj dela,
Če nehčeš nakla, pesmi poj
In po vaséh medveda vodi.

50

Aleko:

Pristajem.

Zemfira:

Oh, on bode moj!
Kedó mi neki ga prevzame?
No pozno, mésec skor zapade,
Z meglo pokrite so livade,
Dremota kmalu me objame.

Daní se. Starec tiho obhaja
Od vzhoda šatre do zahoda:
„Zemfira, vstajaj! solnce vstaja,
Na noge gost, vže čas odhoda.
Pustite, detca, leglo nege.“ —

70

Družine več ne ziblje spanje,
Pobrán je šater vsak, telege
Stojé gotove na pognanje.
Na nogah vse je, vse na posli,
Valé se tolpe po ravninah:
Možkarci, žene in dekleta,
Živahno detco v dvovrečínah
Nesó na hrbtih leni osli;

80

Za njimi star in mlad odleta.
Tu šum je, hrum, ciganski spevi,
Vse meša se v medveda rjevi;
Verig nadležno to rožljanje,
Oblek in raznih krp pestrota,
Otrók in starih mož nagota,
Psov lajanje in zavijanje,
Sviralek glasi, škrip teleg,
Vse revno, čudno, vse neskladno,
No vse živahno, nenavadno;
Vse tuje vrstam naših šeg,
Vse kakor robov bolgarjenje,
Ki ni za pusto nam življenje.

90

Mladenec gledal nevesel
Na zapuščene je ravnine,
No tajne toge ni pričine
Razjašnjevati sebi smel.
Zemfire zvesti spremljevatelj,
Svetâ svoboden je bivatelj.
Nad njim veselo solnce pluje,
Blešči v poldneva se krasoti.
No kaj srcé mladenca moti,
In kaka skrb ga nadleguje?

100

Tico božjo malo smeta
Teža dela nujnega,
Čemerljivo si ne spleta
Gnezda dolgoletnega.

V dolgo noč na veji dremlje,
V jutro sine solnca svet,
Tica božji glas zajemlje,
Vzdregne se in poje spet.

110

Mine vigred, čar prirode,
Mine leta žarni kras;
Megle, veter, nepogode
Nam jesenski nosi čas.

Doba biva dolgočasna,
Tica pluje v južni kraj;
Ko spomlad se vrne krasna,
Pride tica k nam nazáj.

Podobno tici potovalni
Aleko, vitez ta nestalni,
Nadejnega ni gnezda znal,
Nikder stanotno ni ostal.
Povsód po svetu je pohajal,
Povsód imel je nočni stan;
Vzbudivši rano se svoj dan
Na božjo voljo je oddajal.
Živenja niso vse zmešnjave
Prisrčne trle mu lenobe,
In časi le čarobne slave
Bi zmogle zvezde ga svetlobe.
V ničemno gizdost in zabavo
Kedkedi bi se zazibljal,
A nad osamljeno mu glavo

120

130

Neredko grom je grohotal ;
No bez skrbí bi spod nevihte
Živél dremaje v beli dan,
Osode ni priznaval ihte
In da slepí le njena dlan.
Kakó strastí pa, Bog! besnele
V poslušni duši so njegovi,
Kakó so silni njih valovi
Zalili prsi mu vskiye!
Zazmer strastí so zakrknele?
Vzbudé ob dobi so gotovi.

140

Zemfira :

No, ne storí ti se inako,
Da si zavrgel na vse dni?...

Aleko :

Zavrgel kaj sem?

Zemfira :

Vse dakako :
Domovje, mesta in ljudi.

Aleko :

Inako? Da bi ti umela,
In si pred svojo dušo dela
Nevoljo v dušnih mest gradovih!
Ljudém v čemernih tam domovih
Na lica jutra hlad ne piha,
Nobeden vonja šum ne diha;
Ljubav zagrebši misli izganja,

150

In z voljo svojo vsak trguje;
Pred krivim bogom glavo klanja,
O novce, vrv ga nadleguje.
Zavrgel kaj? Promeni mnenje,
Predsodkov svojih sodbo krivo,
Ljudí bezumnih li gonjenje,
Sramoto morda li bliščivo?

160

Zemfira:

Tam so palače velekrasne,
Tam vidiš raznocvetne sage,
Tam igre, veselice glasne,
Tam najdeš ženskih lišpe drage.

Aleko:

Veselje kako po gradéh?
Kder ni ljubezni, ni radosti.
In ženske? Lepša si od vseh
Bez biserov in bez dragosti
Na vratu, prsih, na prstéh.
Družica zvesta mi ostani
In mene — to so moje želje —
Naj dolgo s tabo Bog ohrani:
Progonstvo bode mi v veselje.

170

Starec:

Ti ljubiš nas, četudi rojen
V bogatih slojih si naroda,
Primerna pa mu ni svoboda,
Ki za-njo nikdar bil ni vzgojen.

180

Živí med nami še predanje,
Da cesar k nam je bil poslal
Človeka z juga na izgnanje. —
Poprej pač dobro sem poznal,
Pozabil pa sem mu nazvanje. —
Po letih mož je bil vže star,
No dobrodušen, srcem mlad,
Imel je pesmi diven dar
In glas podoben šumni vodi.
Imel ga vsak je srčno rad,
Ob Donave je hodil prodi,
Nikogar nikedar ni žalil,
Pravljicami se z vsemi šalil;
Stvarij pa družih ni umel,
Otrok je plašen bil, nesmel.
Za njega drugi so možine
Lovili ribe in zverine.
Ko bistra reka zledenela,
Ko zimska vihra je vihrala,
Prirejali so s kož odela
Davaje mu jih v pokrivala.
Nevoljnega se pa života
Ni mogel več da se privadi;
Hodé otožen svoja pota
Trdíl je, da ga bog inadi
Za gnusen greh je kaznoval.
Živél je pa v rešitve nadi;
Nesrečen zmer je žaloval,
Ob velereki se šetaje
Pretakal srage je debele,
Domovje svoje spominjaje . . .

190

200

210

Ob smrti prosil je ljudi,
Da bi turobne mu kosti
Prenesli v južni kraj dežele,
Da gost na tujem ne počiva,
Da vsaj doma svoj mir uživa.

Aleko :

To sodba tvojih je sinóv,
O Rim, ponosna ti država!
Ljubezni pevec in bogóv,
Povedi, kaj je neki slava ?
Mogilni jek, li hvalebnice
Iz rodov v rode glas begoči ?
Li v dimnotemni morda koči
Cigana drobce pravljenice ?

220

Prošló dve leti. Mirno brodi
Iz krajev v kraje trop ciganov,
Nahaja kakor vedno vsodi
Gostitev, neplačežnih stanov.
Vezí zavrgši prosvetljenja,
Živí Aleko na svobodi;
Bez vseh skrbí, bez sožaljenja
Živenje kočujoče vodi.
On isti z isto je družino,
Pokrivši bivše čase s tmino
V stvaréh posnema vseh cigane;
Zaljubljen v njih je nočne stane,
V opojno, večno njih lenivost
In v njih jezika privabljevost.

230

Kosmati medved, sin brloga,
Družbán pred šatrom mu je zvesti ; 240
Po selih ta, po stepni cesti
Izza dvoróv Moldavskih stoga,
Renčé po zadnjih nogah hodi
In smešno se na plesu vije
Verigo sitno si izdiraje.
Ob palico se opiraje
Na boben starec leno bije ;
Aleko zver peva je vodi,
Obhaja selski svet Zemfira, 250
Darove mile v dlan pobira.
Nastane noč in vsi ti troji
Prosó nežeto si varé ;
Zaspal je starec, vse v pokoji,
Na šator padle so meglé.

Na jarem solnci starec greje
Oledenelo svojo kri ;
Pred zibko hči ljubezen peje,
Strmí Aleko in bleđi.

Z e m f i r a :

Stari mož, grozni mož,
Rezi me, pali me, 260
Ognjev vož, ostri nož
Nikaj ne straši me.

Nad vse sovražim te,
Nad vse preziram te,
Jaz ljubim družega,
Jaz mrem za ljubega.

Aleko:

Zemfira, molči, vže zadosti!
Ne ljubim pesmi samopašne...

Zemfira:

Ne ljubiš? Čudi tvoje strašne!
Na svoje pojem si radosti.

270

(poje:)

Rezi me, pali me,
Ne povem ničesar,
Stari mož, grozni mož
Ne doznaš ničesar.

On svežši no spomlad,
Gorkejši žarnih dni,
Kakó je smel in mlad,
Kakó za-me besní!

Kakó sva stiskala
V tihoči nočni se,
Kakó sva muzala
Sivoči tvoji se!

280

Aleko:

No, molči, dosti je, Zemfira!

Zemfira:

Takó umel si pesem mojo?

Aleko:

Zemfira!

Zemfira:

Hočeš li prepira?

Za-te sem pela pesem svojo.

(Odhaja in poje: stari mož i. t. d.)

Starec:

Spominjam se, da pesem ta-le
Za mojih dni, je zložena,
In med ljudmi na puste šale
Oddavna biva pojena.
Na pustih stepah kraj Kagula, —
Bilo na zimski je večer —
Pred ognjem pestovaje hčer
Njo pela moja je Marjula.
V spominu leta mi minila
Izgublajo se zdnedodne,
No ta-le pesem se zarila
Globoko v moje je srcé.

290

Vse tiho. Z mesečino krašen
Blešči nebeski se obók;
Vzbudila starca je Zemfira:
„Babajko! oh, moj mož je strašen!
Iz prsij grozen vre mu stok,
Iz njih tožaljka mu prodira.“

Starec:

Ne drezaj ga, molčanje hrani,
Predanje Ruski znajo svoje,
Da težko spečim duh domači

Po noči v sanjah prsi tlači
In da odlazi, čem zapoje
Petelin v jutro. Tu ostani.

310

Zemfira:

Oh, otče! šepče, čuj: Zemfira.

Starec:

I v sanjih te imade v glavi,
Za-te živí, za-te umira.

Zemfira:

Ni mar njegove mi ljubavi,
Svobode zlate duša hoče;
I moje . . . tiše . . . slišiš? . . . pravi . . .
Ime vsedruho . . . zdaj . . . grohoče.

Starec:

Čigavo?

Zemfira:

Jezno škriplje . . . pazi . . .

Ta hripav glas! oh, to je hudo,
Vzbudim ga.

320

Starec:

Hčerka, vse zaludo!

Duhà ne podi, sam odlazi
Pred jutrom.

Zemfira:

Vže se povrnivši . . .

Privstal, me kliče, čuj . . . vzbudivši . . .
Opraščaj, k njemu grem. Zaspíj!

Aleko:

Odkód?

Zemfira:

Pri otcu sem sedela.

No, kakšen duh te je pestil?

Trapitve duša je trpela,

Strašansko v snu si mi grozil,

Srdito škripetal s zobmi

In mene klical.

330

Aleko:

Sanj mi vznide . .

O tebi in vidim, hčeš da ti . .

In videl strašne sem privide.

Zemfira:

Nikar ne veruj snu prikaznim.

Aleko:

Ne verujem več ničemu,

Ni snem, ni v slovom ti prijaznim,

In niti srečanju tvojemu

Starec:

O čem žaluješ, glupec mladi?

Slovó vsem togam daj nečasnim,

Svoboden si pod nebom jasnim

In ženske v krasu so spomladi,

Ne plakaj: toga te pogubi.

340

Aleko:

Babajko! ona me ne ljubi.

Starec:

Potrpi, saj je še otroče,
Otožnost ti je bezrazsodna,
Ljubav ti prava je, prirodna,
Srcé pa žensko mene hoče,
Pogledi: po nebeskem svodi
Svobodno bleda luna hodi,
Gredoč enakomerno lije
Svetlobe žar po vsi prirodi;
V oblák naj črni se ozré,
Takój s bleščobo ga obsije,
Do družega pa dalje gre
In žarkom svojim ga obviije.
Kdo ji na nebu kraj pokaže
Velé: odtamkaj se ne gani!
Kdo mlade deve srcu ukaže:
To ljubi, zvesta mu ostani.
Uteši se.

350

360

Aleko:

Kakó me rada
V objemih nočnih je imela!
Kakó po noči sredi hlada
Nje duša z mojo je kipela!
Veselja polna detskega
Neredko nežnim šepetanjem,
Opojnim svojim ljubovanjem
Zamisli s časa prošlega
Razganjati mi je umela;
Srcà več nima zvestega
Ljubezen njena je shlapela.

370

Starec:

Poslušaj me, povem ga tebi
Prigodek istinit o sebi:
Ko Donavi, mogočni vodi,
Grozíl ni mečem še Moskál, —
To pojmeš, da po glavi hodi,
Aleko, stara mi pečál, —
Tedà smo bali se sultana
In paša vladal je v Budžaku
Z visokih stolpov Akermana.
Mladenec bil sem in junaku
Radosti duša je kipela,
Nobena vlasov kodravih
Ni še sivinka mi belela.
Izmed dekletec dražestnih
Zazrl sem eno. Dolgo gledal
Sem kakor solnce svet jo rad
In koncem koncev jo posedal.
No, kakor zvezda padajoča
Prošla namàh mi je spomlad,
In ti ljubezni doba vroča
Hitrejše še si ti minila!
Le leto dni mi je cvetoča
Marjula moja zvesta bila.

380

390

Nekodi pri Kagulskem blati
Na tuj smo tabor naleteli,
Ciganov teh nemili šklati
Pri naših šatre so razpeli;
Pod njimi dve noči so spali,
Drugam na tretjo pa zbežali.

Pustivši mlado svojo hčer
Ušla za njimi je soproga.
Pokojno spal sam; zora svane,
Vzbudim se, žene ni nikdér,
Zakličem, ... sledov vseh nestane.
Zemfire plač in srčna toga
Na jok me zmaga. — Vse odtedi
Svetà omrzle so mi deve;
Nobeni moji več pogledi
Iskali niso drugarice,
Ni bilo več je krasotice,
Da ž njo delil bi svoje reve.

Aleko:

Kakó da nisi ti sledil
Nemudoma neblagodarni?
Hotimu ino nji sleparni
Kindžala v prsi zasadil?

Starec:

Zakáj? uživaj vsak mladosti.
Kedò ljubezni tok zavrne?
Vrsté vsakomur se radosti,
Kar je prošló, se ne povrne.

Aleko:

Jaz nisem takšen. Bez razloga
Pravic se svojih ne odrečem;
Če na osveto se zatečem,
Nad morja bezdnom naj zadela
Ob spečega bi vruga noga,
Prisegam, da bi bez odloga

Pogubo grozno mu nadela;
V valove morske bi ga gladke,
Neda vzbledelbi, povalila:
Nenadna groza probujenja
Divjaški bi mi smeh izvila,
Štrbunk pa dolgo še padenja
Rodíl radosti bi mi sladke.

430

Mladi cigan:

Še jedno, jedno poljubljenje.

Zemfira:

Moj mož je zloben in sumí.

Cigan:

Še jedno, no, na poslovljenje.

Zemfira:

Oprosti, dókič sem ga ni.

Cigan:

Povédi, kedi spet svidenje?

Zemfira:

Nocój, ko lune rog zaide.

Tam za kurganom pri mogili.

Cigan:

Ukani. Ona tja ne pride.

440

Zemfira:

Pobegni . . on! . . tam bom, premili!

Aleko spi. Po glavi kroži
Nemirapolna mu pojava.
Kričé vzbudivši se na loži,
Okoli sebe potipava ;
No, roka, strahom otrpnela,
Ob hladne cundre je zadela,
Pri njem njegove ni družice.
Pristavši, na ušesa vleče,
Od straha, groze ves drgeče, 450
Preleta led in žar mu lice ;
On vstane, tam pred šatrom hodi,
Okrog teleg preplašen brodi.
Vse tiho, mirne so poljane,
Zašél je mesec za oblake ;
Leskot se zvezd zavija v mrake ;
Po rosi vidne gleda slede,
Vodeče nekam za kurgane,
Da najde meje jim neznane,
Za njimi kaj oprezno grede. 460

Na kraji steze pri mogili
Zidina je belela v mraki,
Naprej nogé so mu podili
Tesknobe nejevoljni tlaki.
Tresó se ustne mu, koleni.
On ide . . . Jeli to pa sanje ?
Zagleda senci dve megleni
In sliši nežno šepetanje
Tam za kurganom na mogili.

Prvi glas:

Bo čas.

470

Drugi glas:

Postój!

Prvi glas:

Vže čas, premili!

Drugi glas:

Ne, ne, naj svane dan . . . postój! . .

Prvi glas:

Vže pozno!

Drugi glas:

Oh, ti ljubiš plašno!

Minoto!

Prvi glas:

Pogubiš me strašno!

Drugi glas:

Minotò!

Prvi glas:

Če bi pa vzbudil se

Moj mož bez mene?

Aleko:

Šem vzbudil se.

A kam hitita proč odtode?

Pri grobu vama lepše bode.

Zemfira:

Pobegni, družo! vže . .

Aleko:

Postój!

No kam bežiš mladenec moj?

Obleži tu (zarinil je va-nj nož).

Zemfira:

Aleko!

Cigan:

Umiram.

480

Zemfira:

Aleko! ti ubiješ ga.

Postój, bezumec ti krvavi.

Kaj si storil?

Aleko:

Nič hudega,

Napij njegove se ljubavi!

Zemfira:

Ne, nič ne straši tvoj me vzor,

Grozitve tvoje vse preziram,

Proklet ti bodi tvoj umór!

Aleko:

I ti umrí! (ubija jo).

Zemfira:

Ljubé umiram.

Zlatíl se vzhod je v rumenici,
Aleko gleda črez zidino,
Drží krvavi nož v desnici
In zre na groba nasípino. —
Pred njim dve trupli ste ležale.
Obraz morilca je strašàn....
Prestrašena ciganov četa
V okrogu daleč ga obleta,
Na strani koplje grob hladàn;
Do trupel so pristopovale,
V oči ju ženske celovale.
Sedél je starec venomer
In gledal na zaklano hčer
Nemično nemim žalovanjem.
Vzdignivši trupli dve na ramo,
Pred novo so ju nesli jamo
In v njó zagrebli narekanjem.
Aleko na pogrebno stravo
Oddeleč gleđa. — Ko zasuli,
Poslednjo grudo na njo vsuli,
Molcé sklonivši težko glavo
Na svežo povali se travo.

490

500

Stopivši k njemu starec pravi:
„Ostavi človek nas gizdavi!
Pri nas priprostih ni postave,
Ni môt, ni trlic, ni trapitve,
No vzdihi in srčne vse rotitve,
Vse to ne sodi v naše nrave.
Z morilcem pa nam ni družitve.
Za divje nisi rojen zgode,

510

Zahtevaš za-se le svobode,
Grozanski tvoj nam bode glas.
Pohlevni, dobre mi smo čudi,
Ti zel si, smel, ostavi nas;
Pa, Bog! da s tabo mir bo tudi.“

520

To reče... Kočevniška tropa
Zapušča groze to nizino,
Pospešujé z vozovi stopa,
Izgublja v step se meglušino,
Le jedna sama še telega,
Prestralom starim revno krita,
Na polji prostor svoj zalega.
Takó neredkokrat pred zimo,
Ko se zarana iz meglé
Vzdigava na popotno plimo
Žerjavov s polja pozna kita,
Ki krikom se na jug podé,
Obstreljen svincem smrtonosnim,
Povešenim krilutom rosnim
Žerjav sam samcat v polji mre, —
Ves dan pred vozom osamelim
Zakuril ognja nikdo ni,
Vso noč pred šatrom začrnelim
Zatisnil nikdo ni oči.

530

540

Sklep:

S čarobno silo pesnopenja
V meglenem mojem se spomini
Oživljajo še zmer videnja
Na srečne in nesrečne stike

V deželi, koder strašni čini
Orožja svoj so ples imeli,
Kder ukazavne so mejnike
Stambulu Ruski ponadeli,
Kder stari orel naš dvoglavi
Kriluti šviga v svoji slavi,
Ondukaj srečal sred pustine,
Nad mejami starinskih stanov,
Telege mirne sem ciganov,
Ukročene svobode sine.

550

Lenuhasto za njih krdeli
Po širnih puščah sem rojíl,
Priprosto ž njimi jed delil,
Po noči spal pod njih odeli;
Njih pesmi sem se radoval,
Ki uhi ste jih pôtem čule,
In dolgo drage Marijule
Ime sem milo miloval.

560

Ni tam med vami ni je sreče,
Prirode bedni vi otroci,
Srcé na krpah tudi peče,
Strastí kipé i tam potoci;
I vaše kočevniške kočé
Po puščah v reve so zarite,
Kipé strasti.. povsodi vroče,
Nikdár od sodeb ni zaščíte.

570

Pripisi.

Aleksander Sergejevič Puškin, avktor te pesmi, narodil se je 26. maja 1799. leta (po starem koledarji) v Moskvi in je umrl 29. januarija 1837. leta izpovedan, pričeščen in v sveto olje det za rano, ki mu jo je zadal dva dni prej njegov soprec George Höcker-Dantes v dvoboju za Črnim potokom blizu komendantskega letnika v Petrogradu. — On je najslavnejši ruski pesnik in dobro znan tudi v naši književnosti. Prozaični njegovi spisi so gotovo vsi vže prevedeni na naš jezik in naši pesniki: Jovan Vesel (Koseski), France Levstik, Ivan Vesel (Vesnin) in Anton Medved prevedli so nam marsikateri blagozvočnih njegovih pesmotvorov. Lepi so izlasti Vesnini prekladi.

Pesnik je bil, kakor njegov prijatelj Adam N. Mickiewicz klasično in temeljito izobražen mož. Jezika francozki in angležki sta mu bila tako domača, kakor ruski jezik. Poznal je celó naš jezik.

V mladenčeskih letih je živel pesnik jako samopašno. Ni je bilo skoraj radovanja in igre, ni ga bilo skoraj spora in ponočnega izgreda, kder bi ne bilo njega poleg. Neredno življenje spravilo ga je ponovno na smrtno posteljo in zahvaliti se je imel le krepkim svojim živcem, s telovadbo ojačanim, da je utekel pred časom beli smrti. Zarad nekih satiriških spisov prišel je, dvajsetleten mladenec, v preiskavo in je bil potem premeščen iz Petrograda v Ekateri-

noslav na službo v ministerski odbor o kolonistih južnega Ruskega, odkoder je bil poslan v Tučkov (Izmâil). Sretši na poti ciganski tabor, pridružil se je k njemu in je nekoliko časa z istim kočeval po Besarabskem. To životarjenje med cigani rodilo je v njem pripovedno to pesem, kakor je rodilo njegovo bivanje v Ekaterinoslavu poemat: „Bratja razbojniki“, njegovo potovanje po Kavkazu divno pripovedno pesem: „Kavkazkij pliennik“, ono po Krimu pa istotako lepo pripovedno pesem: „Bahčisarajskij fontan“.

Vrsta 2. — Besarabsko (Bessarabija) je danes rusko ozemlje, ležeče med Prutom in Dnestrom. Južni njegov predel ob levem bregu Donave je znan pod imenom Budžak in glavno njegovo mesto je Akerman (po ruski Bieljgorod), ki stoji na desnem bregu Dnestranskega limana.

Vrsta 43. — Kurgan, mogila (gomila), nadgrobnik, der Grabhügel, die Grabhöhe, tumulus.

Vrsta 47. — Stat, člen zakonov, der Paragraph.

Vrsta 74. — Telega, (telege, telenge, telige, taljige) dvokolnice, rekše voz na dve kolesi bez krmila.

Vrsta 78. — Dvovrečina, dvanjki, vreča z dvema dnoma, besaga, bisaccia, der Zweisack. To besedo sem slišal na trgu za živino v Sežani od samih ciganov s Postojnščine.

Vrsta 92. — Bolgariti, peti žalostne pesmi. Ta beseda je doma na Notranjskem, v Brkinih in v Istri in je menda tam ostala od časov bolgarskih bogomilcev.

Vrsta 93. — Živenje od glagola žiti, živem, ali živeti, živim, das Leben; življenje od glagola živiti se, živim se, die Nahrung,

Vrsta 146. — Inako se mi je storilo. Takó sem slišal govoriti na Komenščini v Svetém, na Sežanščini pa v Orliku in bi značilo po nemški: ein wehmütiges Gefühl hat mich ergriffen.

Vrsta 165. — Sag, preproga, prestira, čilim, der Teppich. Tako govore Istrani: „sagom se sagnuti“, inchinarsi profondamente, kar odgovarja poljskemu: „padam do nóg“ in ruskemu: „bijú čelóm“.

Vrsta 181. — Ta povest se nanaša na starorimskega pesnika po imeni: Ovidius Publius, sploh imenovanega Naso, ki ga je bil relegat (odpravil) slavni rimski cesar Avgust zastran zablode iz Rima v Tome, denašnje Kústendže. — Od vseh Slovenov podjarmili so si najbolj beneški Slovenci in primorski Slovenci in Hrvatje romanske glagole davši jim obliko in pomen nedovršnikov in dovršnikov, na pr. aretovati, aretavati (po hrvaški: aretivati) in aretati; registrovati, registravati (po hrvaški: registrivati) in registrati; lejiti (čitati) in prelejiti (prečitati); hudo delca so orožniki aretovali (waren mit seiner Arretierung beschäftigt), dokler ga niso aretali; zadruga registrovana (vpisovana) ni še registrana (vpisana); infulovani stolni proš ni še infulan i. t. d.

Vrsta 205. — In a d, in a t, sovraštvo, jeza, zavist, negajivost. Ta beseda je dobro znana pri Banih in na Opčinah na Tržaškem in v Orliku na Sežanskem Krasu.

Vrsta 228. — Neplačežen, neplatežen, neplativ, neplateben, bez plačila, ohne Bezahlung. Beseda plačljiv, ki rabi v naših časnikih za pagabile, zahlbar, služi pri prostemu narodu za: piangoloso, weinerlich.

Vrsta 243. — Moldavsko, Moldavansko, ali Bogdansko je dežela, združena dandanes z Vlaškim (Rumunskim kraljestvom).

Vrsta 291. — Kagul je jezero (blato) v Besarabiji blizu desnega brega Donave.

Vrsta 374. — Moskal, Moskvičan. Tako nazivajo Poljaki Rosijane ali Veleruske. Maloruski (Ruteni) so jim Ruski.

Vrsta 376. — Pečal, globoka žalost, l' affano, der Gram.

Vrsta 491. — Nasipina, zavalina, namet, nanos, ali nasip zemlje.

Vrsta 505. — Strava. — Ta beseda, ki se nahaja uže v staroslovenščini, značila je sprva pogrebno pojedino (trebine ali osmine), pozneje pa sploh pogrebne slovesnosti. Tukaj služi ista v poslednjem pomenu.

Vrsta 549. — Stambul, Carigrad, Konstantinopol, Istambul, je prestolnica osmanskega (turškega) cesarstva.

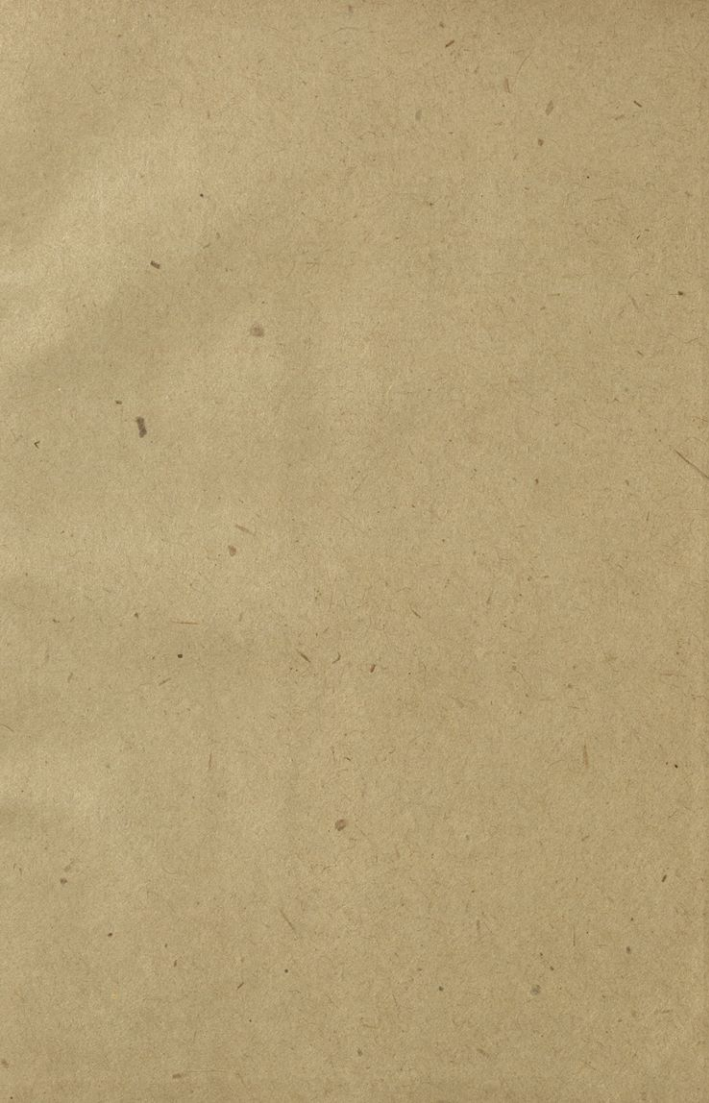

Vsebina:

	Stran
Gražina.	
Vvod	3
Pesem	7
Pripisi	46
Cigani.	
Pesem	62
Pripisi	89

COBISS 2

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000209927

